ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Filiz SELCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Reyhan CAFRI

Çankırı – 2019

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Filiz SELCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Reyhan CAFRI

Çankırı - 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iv**

Tez Kabul ve Onay ..... **v**

Önsöz ..... **vi**

Özet ..... **vii**

Summary ..... **viii**

Tablo Listesi ..... **ix**

Şekil Listesi ..... **x**

1. GİRİŞ **1**

2. TEKNOLOJİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE **4**

2.1. Teknoloji Tanımı 4

2.2. Teknolojinin Gelişimi 7

2.3. Teknolojinin Kullanım Alanları ve Kapsamı 8

2.4. Teknolojinin Faydaları 10

2.5. Günümüzde Teknoloji Kullanımı İle İlgili Veriler 11

2.6. Teknolojinin Ekonomideki Yeri 13

2.6.1. Neoklasik Yaklaşım 13

2.6.2. İçsel Büyüme Yaklaşımı 14

3. KADIN İSTİHDAMI KAVRAMSAL ÇERÇEVE **15**

3.1. Kadın İstihdamı Kavramı 15

3.2. Kadın İstihdamının Geçmişi 18

3.3. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler 19

3.4. Kadın İstihdamının Özellikleri 22
3.5. Kadın İstihdamında Karşılaşılan Zorluklar 24
3.6. Kadın İstihdamı İle İlgili Gelişmeler 26
3.7. Kadın İstihdamının Sonuçları 30
3.8. Kadının İktisadi Teorideki Yeri 33
3.9 Kadın İstihdamı İle İlgili Literatür 35

4. AB ve TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMI 37
4.1. AB'de Kadın İstihdamı İle İlgili Faaliyetler 37
4.2. AB'de Kadın İstihdamı Verileri 39
4.3. Türkiye'de Kadın İstihdamı İle İlgili Faaliyetler 41
4.4. Türkiye'de Kadın İstihdamı Verileri 43
4.5. Türkiye'de Kadın İstihdamının Zorlukları 46
4.6. Teknoloji ve Kadın İstihdamı İle İlgili Literatür 48

5. VERİ VE YÖNTEM 55
5.1. Panel Veri Nedir? 59
5.2. Panel Veri Kullanımının Avantajları 60
5.3. Panel Veri Kullanımının Dezavantajları 61
5.4. Dinamik Panel Veri Analizi ve Sistem GMM Yöntemi 61

6. AMPİRİK BULGULAR 64

7. SONUÇ 71

KAYNAKÇA 73
ÖZGEÇMİŞ 81

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "Teknolojik Gelişmelerin Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi: AB Ülkeleri ve Türkiye Örneği" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

19 / 07 / 2019

Filiz SELCİ

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Filiz SELCİ tarafından hazırlanan "Teknolojik Gelişmelerin Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi: AB Ülkeleri ve Türkiye Örneği" başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İktisat* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Reyhan CAFRI	İmza: …….
Üye	: Prof. Dr. Ahmet Kibar ÇETİN	İmza: …….
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Sevilay SARICA	İmza: …….
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK	İmza: …….
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Yunus AÇCI	İmza: …….

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun …./..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum çalışma süresince yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Cafrı'ya teşekkürü borç bilirim. Yine çalışma boyunca benden desteklerini eksik etmeyen eşim, çocuklarım ve arkadaşlarıma katkılarından ötürü teşekkür ediyorum.

19.07.2019

Filiz SELCİ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Teknolojik Gelişmelerin Kadın İstihdamı Üzerindeki Etkisi: AB Ülkeleri ve Türkiye Örneği
Tezin Yazarı: Filiz SELCİ
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Reyhan CAFRI
Anabilim Dalı: İktisat
Bilim Dalı: İktisat
Kabul Tarihi: 19.07. 2019
Sayfa Sayısı: ix (ön sayfalar) + 82 (tez)
Kadınların çalışmasına karşı olumsuz yaklaşım sebebiyle kadınlar tarihin eski dönemlerinden bu yana annelik ve ev işleriyle sınırlandırılmıştır. Sanayi devrimi sonrasında kadın işgücüne de ihtiyaç duyulmasıyla birlikte başlayan değişim, küreselleşmenin değiştirdiği dünyada kadınların çalışma hayatına katılımının artması şeklinde devam etmiştir. Teknolojide yaşanan gelişim ile birlikte kadınların teknofobik, erkeklerin ise teknolojik araçların kullanımında daha iyi olduğu algısı ile teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi literatürde merak uyandırmaya başlamıştır. Bu bağlamda çalışmada teknolojiyi temsilen kullanılan Ar-Ge harcamaları, yüksek teknolojili patent başvuruları ve internet kullanıcılarının kadın istihdamı üzerindeki etkisi AB ülkeleri ve Türkiye için 2000-2015 yılları arasında incelenmiştir. Teknolojik gelişmelerin kadın istihdamı üzerindeki etkisinin dinamik bir olgu olmasından hareketle yöntem olarak dinamik panel veri analizi tahminlerinden biri olan iki aşamalı sistem GMM kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre teknolojiyi temsilen kullanılan her üç değişkende AB ülkeleri ve Türkiye'de kadın istihdamını olumlu yönde etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerin ülkelerdeki cinsiyet eşitliği zorluklarının üstesinden gelmek için somut bir fırsat olduğu düşünülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Kadın istihdamı, Türkiye, AB ülkeleri, Sistem GMM

Çankırı Karatekin Üniversity Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Tittle of the Thesis: The Impact of Technological Developments on Women's Employment: The Case of EU Countriesand Turkey
Author: Filiz SELCI
Supervisor: Asst. Prof. Dr. Reyhan CAFRI
Department: Economics
Sub-field: Economics
Date: 19.07.2019
Due to the negative attitude to wards women's work, women have been confined to mother hood and housework since ancient times. The change that began with the need for women's labour force after the industrial revolution continued as a result of increasing participation of women in working life in the world where globalization has changed. With the development of technology, the perception that women are technophobicand men are better in using technological tools, the impact of technology on female employment has aroused interest in theliterature. In this context, the effects of R & D spending, high-tech patent applications, and Internet users used tore present technology in the study, on the employment of women between the years 2000-2015 were examined for EU countries and Turkey. Starting from the fact that the impact of technological developments on female employment is a dynamic phenomenon, two-stagesystem GMM, one of thedynamic panel data analysis estimates, is used as a method. According to the analys is results, all three variables used to represent technology positively affect women's employment in EU countries and Turkey. Technological developments are thought to be a concrete opportunity to over come gendere quality challenges in countries.
Keywords: Technology, Women's Employment, Turkey, EU Countries, The System GMM

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 2.1. Teknoloji kullanımında Türkiye ve AB 12
Tablo 3.1. Kadınların istihdamının zorluğunu oluşturan faktörler 25
Tablo 3.2. 1990-2018 yılları arasında dünyada kadın istihdamı oranları 28
Tablo 3.3. 1990-2018 yılları arasında Türkiye'de kadın işgücü oranları 29
Tablo 3.4. Kadın işgücü ve kalkınma yaklaşımları 34
Tablo 4.1. AB ülkeleri kadın istihdamı oranları (%) 39
Tablo 4.2. AB ülkelerinde kadın istihdamının sektörel dağılımı (%) 40
Tablo 4.3. Türkiye'de kadın istihdamının sektörlere göre dağılımı (%) 44
Tablo 4.4. Türkiye'de işgücüne katılımın yaşlara ve cinsiyete göre dağılımı 45
Tablo 5.1. Model değişkenleri 55
Tablo 5.2. Model değişkenlerinin betimsel istatistikleri 56
Tablo 6.1. Dirençli standart hatalar ile sistem GMM tahminleri 68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 2.1. Organizasyon yapısını etkileyen faktörler 9
Şekil 3.1. Kadın işgücü 17
Şekil 4.1. Türkiye'de kadınların istihdam oranları (%) 44
Şekil 5.1. AB ülkeleri ve Türkiye'de kadın istihdamı…. 56
Şekil 5.2. AB ülkeleri ve Türkiye'de Ar-Ge harcamaları 57
Şekil 5.3. AB ülkeleri ve Türkiye'de yüksek teknolojili patent başvuruları 58
Şekil 5.4. AB ülkeleri ve Türkiye'de kullanılan internet kullanıcısı sayısı 58
Şekil 6.1. İnternet kullanıcısı ve kadın istihdamı arasındaki ilişki 65
Şekil 6.2. Ar-Ge harcamaları ve kadın istihdamı arasındaki ilişki 65
Şekil 6.3. Yüksek teknolojili patent başvurusu ve kadın istihdamı arasındaki ilişki. 66

1. GİRİŞ

Teknolojinin daha az zamanda daha fazla çıktı elde etme olanağı sağlaması, bu kavramın ekonomide sanayileşmenin ve gelişmenin tamamlayıcısı olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin süreklilik kazandığı ve çok büyük bir hızla gerçekleştiği günümüz dünyasında teknoloji ve teknoloji ile ilgili unsurlara önem veren ekonomilerin daha yüksek büyüme rakamlarına sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; orta gelir tuzağına yakalanan gelişmekte olan ülkelerin bu tuzaktan kurtulabilmeleri teknoloji ile mümkün olmaktadır. Ar-ge harcamaları ve inovasyona verilen önem derecesinin artması, orta gelir tuzağına yakalanma olasılığını azaltmaktadır. Ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayan, gelişmekte olan ülkelerde ise orta gelir tuzağına yakalanma durumunu ortadan kaldıran teknolojinin, cinsiyet eşitliği üzerindeki etkisi ise uzun bir süre ekonomi literatüründe önemli bir yer bulamamıştır.

Uluslararası rakamlara bakıldığında, kayıtlı ekonomi içindeki şirketlerin yüzde 25-33'ünün sahiplerinin kadın olduğu görülmektedir (Schindehutte vd., 2003: 94). Yine Dünya Bankası'nın yedi Orta Doğu ülkesinde yapmış olduğu bir çalışmada, toplam 4000 şirketin sahiplerinin %13'ünün kadın olduğu belirlenmiştir (Prifti vd., 2008).

Araştırmalar, küresel kadın işgücündeki en yüksek artışın endüstrileşmiş ülkelerde olduğunu gösterirken, en düşük artışı sergileyen ise zaten işgüçlerinde büyük sayıda kadın bulunan Doğu Avrupa ülkeleri olduğunu belirtmektedir (Gürol ve Marşap, 2007: 96). Dolaysıyla yalnızca profesyonel anlamda çalışan kadınlarda değil, kadın girişimciliğinde de artışların olduğu söylenebilmektedir. Bu çalışmada teknolojinin, kadın istihdamının artmasına katkıda bulunup bulunmadığın analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Teknolojinin bilgiyi arttırma, işlem maliyetlerini düşürme ve yeni istidam alanları yaratma etkilerinin muhtemel olması beklenmektedir. Artan istihdam olanakları ise, toplumsal faktörler ve ataerkil olma seviyesi gibi unsurlarla sınırlandırılma durumuna maruz kalan kadınların iş hayatına daha fazla entegre olma beklentisini ortaya çıkarmaktadır. Yapılacak olan bu çalışmada kadınların istihdamı ve teknolojide yaşanan gelişmelerin arasındaki ilişki, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye açısından ele alınacaktır. Panel veri analizi tekniklerinden en iyi tahmin

sonucunu veren GMM yönteminin kullanılacağı çalışmada, 2000-2015 dönemi verilerinden yararlanılacaktır.

Bu çalışma kadınların istihdam edilmesi konusunda teknolojik gelişmenin yerini belirleyecek olması sebebiyle literatürdeki boşluğu katkıda bulunacaktır. Kadınların daha yüksek oranda istihdam edilmesi noktasında teknolojide yaşanan gelişmelerin nasıl değerlendirileceği çalışmayı motive eden bir faktör konumundadır. Avrupa Birliği ülkelerinin büyük bir çoğunluğunun kadın istihdamı konusunda daha iyi durumda olduğu düşüncesinden hareketle Türkiye- Avrupa Birliği ülkeleri birlikte incelenecektir.

Teknoloji ve kadın istihdamı ilişkisinin Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'ye yansımalarının açıklanacağı çalışma yedi bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Birinci bölüm çalışmada izlenecek olan yol haritasına ilişkin bilgilerin yer aldığı giriş bölümünü -bu bölüm- içermektedir. İkinci bölümde teknolojinin kavramsal çerçevesine ilişkin ilerleme yapılacaktır. Teknolojinin kavramsal çevresi belirlenirken geçmişten bugüne teknoloji kavramı ve teknoloji kullanımına dair verilere yer verilmesi planlanmaktadır. Böylece teknolojinin dünden bugüne insan hayatındaki yeri daha açık bir şekilde ortaya konulacaktır.

Kadın istihdamının kavramsal çerçevesinin incelenmesi, üçüncü bölümde gerçekleşecektir. Kadın istihdamının açıklanmasının ardından kadın istihdamının nelerden etkilendiği, kadın istihdamında hangi zorlayıcı faktörlerin bulunduğu gibi sorulara yanıt aranacaktır. Bunun yanı sıra kadın istihdamının özellikleri, sonuçları gibi konuların açıklanması da bu kısımdaki araştırma için oldukça önemlidir. Belirtilen konu başlıklarının ele alınması ile birlikte kadın istihdamı konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olunacağı düşünülmektedir.

Dördüncü bölümde çalışmadaki temel odak noktası olan Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de kadın istihdamına yönelik değerlendirmede bulunulacaktır. Bu bölümdeki incelemede Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de kadın istihdamına ilişkin faaliyetler ve ilgili verilerin yer alması planlanmaktadır. Böylece Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin kadın istihdamı konusunda somut verilere ulaşılması mümkün

olacaktır. Çalışmanın yanıt vermeyi hedeflediği soruların bu kısımdaki inceleme ile birlikte gerçekleşmesi beklenmektedir. Tüm bu faktörler eşliğinde çalışmanın temel amaçlarının dördüncü bölümde elde edilen veriler aracılığıyla gerçekleşmesinin bu kısımdaki incelemeyi daha önemli hale getirdiği söylenebilir. Çalışmanın beşinci bölümünde ise kullanılan veri ve yöntem tanıtılırken altıncı bölümde elde edilen ampirik sonuçlara yer verilmiştir.

Çalışmada yapılan literatür taraması ile birlikte elde edilecek olan veriler ve analizler neticesinde ulaşılan sonuçlar, son bölüm olan sonuç ve öneriler başlığı altında kapsamlı bir şekilde açıklanacaktır. Sonuç bölümünde ayrıca, kadın istihdamının arttırılması ile ilgili politika önerilerde bulunulacaktır. İlgili bölümde yer alacak olan veriler hem çalışmanın ulaşacağı noktayı açıklayacak olması hem de benzer çalışmalara yol gösterecek olması sebebiyle önem arz etmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulguların kadın istihdamı konularında yapılacak olan diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. TEKNOLOJİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Teknoloji, insan hayatını önemli ölçüde kolaylaştıran yenilikleri içermekte olup yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren sürekli gelişerek insan hayatındaki yeri daha da önem arz eden bir olgu haline gelmiştir. Ulaşımdan iletişime, günlük hayattan sosyal ve ekonomik hayata kadar hayatın tamamında etkisi olan teknoloji, günümüzdeki değişimi meydana getiren faktörlerin başında yer almaktadır.

Teknolojinin kavramsal çerçevesinin ele alındığı bu bölümde incelenecek olan başlıklar sırasıyla; teknolojinin tanımı, teknolojinin gelişimi, teknolojinin kullanım alanları ve kapsamı, teknolojinin faydaları, günümüzde teknoloji kullanımı ile ilgili veriler, teknolojinin ekonomideki yeri şeklindedir. Sıralanan konu başlıklarının incelenmesi ile birlikte teknolojinin ifade ettiği anlamın belirlenmesinin yanı sıra insan hayatında teknolojinin yerine dair bilgi sahibi olunacak olması, bu bölümü önemli kılan unsurlar arasında yer almaktadır.

2.1. Teknoloji Tanımı

Teknoloji, insanlık tarihinin tamamında var olan bir kavramdır. Doğal kaynakların kullanılmasıyla başlayan teknoloji, genel olarak insanların ihtiyaçlarından doğmuştur. Başlangıçta, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yeterli olmuştur. Ancak yapısı gereği bir ihtiyaç karşılandığında başka bir ihtiyacın peşine düşen insanın, ihtiyaçları artmaya devam etmiştir. Sonsuz olan ihtiyaçları karşılamak için yeni makineler, yeni teknolojiler üreten insan her zaman yeni teknoloji üretme ihtiyacı duymuştur. Tarihte bilim ve mühendislikten önce ortaya çıkan teknoloji, insanların ihtiyaçlarına uygun yardımcı alet ve araçların yapılması ve üretilmesi için gerekli bilgi ve becerilerdir, endüstri dallarıyla ilgili üretim şekli, aletleri, araç ve gereçleri kapsayan bilgilerdir, şeklinde tanımlanabilir. Teknoloji kelimesi Yunanca ‘tekno’ ve ‘logia’ yani ‘zanaat ve sanat’ ve ‘bilgi ve bilim’ kelimelerinden türetilmiştir. ‘Zanaat ve sanat bilimi’ olarak da tanımlanmaktadır.

Her türlü teknik süreç, bilgi, makine ve cihazlar teknoloji ile bağlantılıdır. Teknoloji, çeşitli mal ve hizmetlerin üretiminde, bunlara yönelik amaçların gerçekleştirilmesinde

kullanılan yöntemleri, becerileri ve işlemleri içermektedir. Teknoloji kavramı, "insanı ve toplumu sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel yapısını değiştirme ve dönüştürme etkisine sahip insan zekâsının sıçrama yapma yeteneğiyle kendini yeni ortamlara taşıyan bir kavram" şeklinde tanımlanmaktadır (Bal, 2010: 2). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere teknolojinin insan odaklı yapısı günümüzdeki toplumsal yapının oluşmasında önemli roller üstlenmiştir.

İlgili literatürde teknolojinin disiplinlere göre farklı şekillerde açıklanıyor olması sebebiyle kavramla ilgili farklı tanımlara yer verilmesi gerekmektedir. Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu teknoloji tanımı, "Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi" biçimindedir (TDK, 2016). Teknoloji kavramının değiştirme hedefi ile ilgili içeriğine dair veriler içermesi, bu tanımdaki dikkat çeken noktalardandır.

"Teknoloji denildiği zaman, herkes tarafından anlaşılan anlam, teknolojinin fiziksel donanımıdır. Hâlbuki teknolojinin kuramsal boyutu da bulunmaktadır. Fiziksel boyutu teknolojik aletleri içerirken, kuramsal boyutu teknolojinin kullanıldığı iş koluna göre öğrenme tekniklerini ya da yönetim biçimlerini kapsamaktadır" (Karadal ve Türk, 2008: 60). Yapılan bu tanım, teknolojinin sahip olduğu önemin neden arttığı konusunda açıklayıcıdır. Birden fazla boyutta incelenen bir kavram olması, teknolojinin önemini yansıtan en temel faktörlerden biridir.

Teknolojinin İlişkili olduğu temel süreçlerin açıklanması, teknolojinin tanımı konusunda faydalı olacaktır. Teknoloji; insanların yaşamlarını yönlendirme şekli, boş zamanları değerlendirme biçimi, iletişim kurma yöntemi, yapılan işle ilgili nicel ve nitel özellikler teknoloji ile ilişkili hususlar arasında yer almaktadır (Alpan, 2008: 75). Teknolojinin insan hayatının hemen her evresinde varlığının anlaşılmasında burada değinilen etkileşim yardımcı rol üstlenmektedir.

Bilim ve teknoloji arasındaki etkileşim, teknolojinin açıklanmasında yer verilmesi gereken konulardan bir tanesidir. Teknolojiyi, bilimin uygulamaya geçmesi olarak tanımlayan yaklaşımlar vardır ve bu yaklaşıma göre teknolojinin tanımında beş

faktörün varlığı kaçınılmazdır. Bu faktörler arasından öne çıkanlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kılıçer, 2008: 210):

i. Yeniden üretebilme,
ii. Güvenilirlik,
iii. İletişim ve kontrol,
iv. Algoritmik karar verebilme ve
v. Etkileme şeklindedir.

Bu faktörlerden yeniden üretebilme kavramı, teknolojinin üretim süreçleri ile ilişkisini göstermektedir. Ayrıca kaynakların etkin bir şekilde kullanılması adına yeniden üretebilmenin önemi büyüktür. Güvenilirlik ile açıklanmak istenen teknolojik gelişmelerin güvenli olmasının yanı sıra teknolojiyi kullanan bireylerin güvenliğinin sağlanmasıdır. İletişim, teknolojinin günümüzdeki en önemli boyutlarından birisi olup en çok faydalanılan teknoloji boyutu olarak bilinmektedir. Teknolojinin insan hayatındaki yerinin artmasında iletişim araçlarının yaygınlaşmasının belirleyici rolleri bulunmaktadır. Karar verme süreçlerinde çözüme ulaşacak kesin kararlar alınması, teknoloji ve bilim arasındaki ilişkide algoritmik karar verme şeklinde açıklanmaktadır. Etkileme faktörü ile ifade edilmek istenen ise teknolojik gelişmelerin bireyler üzerindeki etkisi olması amacının bir ürünüdür. Nitekim etkileme özelliğinin olmadığı bir teknolojik faaliyetin, başarılı olması ve insan hayatı içinde bu derece önemli ölçüde yer alması mümkün olamamaktadır.

Görüldüğü üzere teknoloji kavramının sahip olduğu içerik, değişik unsurların bir araya gelmesinin bir ürünü olarak nitelendirilebilmektedir. Bunun yanı sıra teknolojinin içeriğinde bilgi, iletişim, sistem gibi hususların etkisi olduğu da yukarıda sıralanan maddeler aracılığıyla anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bölüm içinde teknolojinin tanımı içerisinde yer verilen yaşamı yönlendirme, fiziksel donanım, uygulama bilgisi, yapıyı değiştirme gibi faktörler de bu ifadeleri destekler niteliktedir.

2.2. Teknolojinin Gelişimi

İçinde bulunulan dönem itibariyle teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası olduğu söylenebilmektedir (Aydın ve Balım, 2013: 327). İnsan hayatı için böylesine önemli bir yeri olan teknolojinin bugüne nasıl ulaştığı, çalışmanın bu kısmında açıklanmaktadır. Böylece teknolojinin gelişim sürecinin neleri ve hangi gelişmeleri içerdiği gibi sorular yanıtlanmış olmaktadır.

Teknoloji, insanlık tarihinin tamamında var olan bir kavramdır. Ancak bugünkü anlamda teknolojinin gelişiminin sanayi devrimi ve sonrası dönemde olduğu bilinmektedir (Erdem ve Köseoğlu, 2014: 51). Bu açıdan 19. ve 20. yüzyıl, teknolojinin tarihi gelişiminin oldukça yüksek olduğu dönemleri yansıtmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu gelişimin doruk noktasına ulaştığı değerlendirmesini yapmak yanlış olmayacaktır.

Küreselleşme, olanakların artması, toplumların sanayiye yönelimlerinin artması ve bilimsel gelişmeler, teknolojinin tarihi gelişimindeki temel etkenler arasında yer almaktadır. Burada ifade edilen her bir gelişmenin, teknolojinin tarihi gelişimindeki rolü birbirinden farklı düzeydedir. Bu sebeple sıralanan unsurların her birisi ayrı seviyede önem ifade etmektedir denilebilmektedir.

"Teknolojiyi tarihsel olarak insanoğlunun öğretme ve öğrenme faaliyetlerinde nasıl öğretebilirim sorusunu sormaya başladığından itibaren başlatmak mümkündür" (Tezci ve Uysal, 2004: 158). Bu ifade, teknolojinin gelişiminin neden insanlık tarihi kadar eski olduğunu göstermektedir. Öğrenme ve öğretme süreçlerinde nasıl sorusunun yer almaya başlaması ile birlikte gelişimi başlayan teknoloji, bugüne ulaşana dek sahip olduğu kapsamı sürekli olarak geliştirmiştir. Gelinen noktada teknolojinin insan hayatındaki olmazsa olmazlar arasında yer alması, bu ifadeyi destekler nitelikte görünmektedir. Teknolojinin yaşadığı tarihi gelişim, teknolojiyle ilgili uygulamalara yansıması bakımından da önemli görülmektedir. Verilen bilgiler, teknolojinin gelişiminin sadece alet/ekipman ve olanaklarda yaşanan gelişmeler aracılığıyla açıklanmaktan uzak olduğunu göstermektedir.

2.3. Teknolojinin Kullanım Alanları ve Kapsamı

Teknolojinin kullanım alanlarının her birisine bu kısımda yer verilmesi çalışmanın kapsamı gözetildiğinde mümkün olamamaktadır. Bu sebeple daha fazla öne çıkan alanlara ilişkin bilgi verilerek ilerleme kaydedilecektir. Teknolojinin kullanım alanları ile ilgili bilinmesi gereken ilk şey çok sayıda fayda içermesine karşın bir takım olumsuz yönlerinin de bulunduğudur (Turan, 2002: 277). Bu durumun bilincinde bir şekilde inceleme yapılması, teknolojinin kullanım alanlarının belirlenmesine katkıda bulunacaktır.

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında teknolojinin bilgi alanında kullanılması kaçınılmazdır. Bunun sonucunda bilgi teknolojileri adında başlı başına bir alan ortaya çıkmaktadır. Bilim ve teknolojiyle ilgili tüm süreçleri içeren bilgi teknolojileri, çok yönlü etkilere sahiptir. Bilgi teknolojilerinin etki alanı içerisinde sosyal ve siyasi gidişatı belirleyen gelişmeler, gelişim ve değişim politikaları, refah seviyesi şeklindedir (Cankorkmaz, 2010: 115). Böyle bir etki alanının varlığı teknolojinin kullanım alanlarının ulaşabileceği kapsamın belirlenmesi açısından fikir verecek niteliktedir.

Organizasyon yapıları, teknolojinin kullanım alanlarında etkisi olan bir başka husustur. Organizasyon yapısını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin bulunduğu bilinmektedir. Bu faktörler arasında teknolojinin yerinin belirlenmesi, bu kısımdaki araştırma konusu için yardımcı olacaktır. Organizasyon yapısını etkileyen içsel ve dışsal faktörler aşağıdaki şekildeki gibidir.

Şekil 2.1. Organizasyon Yapısını Etkileyen Faktörler



Kaynak: Çalışkan, 2015: 24.

Şekil 2.1'de görüldüğü üzere organizasyon yapısını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerden söz konusu olmaktadır. Bu faktörler arasında çalışmanın araştırma konusu olan teknolojinin hem içsel faktörlerin hem de dışsal faktörlerin unsuru olarak yer alması dikkat çekmektedir. Organizasyonların yapısının belirleyicileri arasında teknolojinin yer alması, teknolojinin kullanım alanlarının geniş kapsamını işaret etmektedir.

Faydalanılan teknolojik aletlerin sayısının artması, teknolojinin kullanım alanlarının kapsamının genişlemesindeki temel etkenler arasında yer almaktadır. Modern teknoloji ürünleri arasında bilgisayar, televizyon, radyo, video gibi ürünleri sayılabilmektedir (Bulun, Gülnar ve Güran, 2004: 165). Belirtilen ürünlerin kullanılması suretiyle teknolojinin kullanımının ekonomi, bilgi-inovasyon, kültür, eğitim, sağlık ve ekoloji gibi alanlarda kullanıldığını söylemek mümkündür.

2.4. Teknolojinin Faydaları

Esasında teknolojinin faydalarını belirlemek için teknolojinin hangi alanda kullanıldığının bilinmesi gerekmektedir. Çünkü teknolojinin hangi alanda kullanıldığı, ortaya çıkacak olan faydaların sayısı ve içeriğini etkileyecek olması bakımından önemlidir. Örneğin teknolojinin eğitim alanında kullanılması ile kültür alanında kullanılması halinde elde edilecek olan faydaların birbirinden çok farklı düzeyde ve içerikte olması beklenmektedir. Bu gibi örneklerin sayısını artırmak mümkündür. Bu nedenle teknolojinin faydalarını incelerken böyle bir değişkenin etkisinde şekillenen bir sürecin bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Teknolojinin faydalarının başında istihdam ile olan ilişkisi gelmektedir. Toplumların kalkınmaları için teknolojinin etkileri olduğu anlamına gelen bu etkileşim oldukça önemlidir. Teknolojik açıdan sahip olunan imkânların artması üretim ve verimliliği olumlu yönde etkilemektedir (İçli, 2001: 67). Bunun yanında söz konusu etkileşim teknolojinin istihdama katkıda bulunması anlamına gelmektedir. Böyle bir ilişkinin varlığı, teknolojinin faydaları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Çalışmanın temel araştırma konuları arasında istihdam unsurunun yer alması sebebiyle bu kısımdaki teknoloji-istihdam ilişkisinin ilerleyen kısımlarda ele alınması tercih edilmektedir.

Teknolojinin belli başlı faydaları aşağıda maddeler halinde sıralandığı şekildedir: (Dulkadir ve Akkoyun, 2013: 76-77):

i. İşletme etkinliğini artırması,
ii. Verimlilik düzeyini yükseltmesi,
iii. Performans göstergelerini iyileştirmesi,
iv. Katlanılan maliyetlerin azalması,
v. Zamandan tasarruf elde edilmesi,
vi. Karar alma süreçlerinin etkinliğini artırması,
vii. İnsan kaynağının önemini göstermesi,
viii. İhtiyaç olan bilgileri sunması,
ix. İletişim kanallarını aktif hale getirmesi şeklindedir.

Yukarıda sıralanan maddelerden anlaşılacağı üzere teknolojinin faydaları süreçleri, olanakları ve personeli iyileştirme gibi birbirinden farklı unsurları içermektedir. Bu da teknolojinin faydalarının çok yönlü olduğu anlamına gelmektedir. Teknoloji ile birlikte insan kaynağının niteliğinin önem arz ettiği anlaşılmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak yeni disiplinler ortaya çıkmasının yanında bu husus çalışmanın araştırma konusu ile ilişkili olması bakımından da dikkate değer bir konu haline gelmektedir.

Bu bağlamda gelinen noktada teknoloji kullanımı giderek artan bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda özellikle bilgisayar ve internet araçlarından faydalanma düzeyi her geçen gün yükseliş göstermektedir (Çalışkan, 2015: 14). Böyle bir durumun varlığına paralel olarak teknolojinin faydaları kapsamında bazı araçların diğerlerine göre ön planda olmasının gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bilgisayar ve internet örneğinde olduğu gibi gelecekte teknolojinin faydaları kapsamında farklı araçların öne çıkması ile karşılaşılması söz konusu olabilir. Tüm bunlar, aynı zamanda teknolojinin dinamik ve değişken yapısını ortaya koymaktadır.

2.5. Günümüzde Teknoloji Kullanımı ile İlgili Veriler

Yirminci yüzyılda dünyada teknolojik alanda birçok gelişme yaşanmıştır. Yaşanan gelişim ile birlikte teknoloji gündelik hayatın vazgeçilmez parçalarından birisi halini almıştır. Teknolojik gelişmeler sonrasında haberleşme, bilgi ve dosya transferi başta olmak üzere teknolojiden faydalanılmaya başlanmaktadır (Mestçi, 2007: 1). Teknolojinin insanların haberleşmesi, kendilerini ifade etmeleri gibi konularda bir araç halini alması, günümüzde teknoloji kullanımını artıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bireyler ve işletmeler düzeyinde kendini tanıtma fonksiyonunun bulunması, teknoloji kullanımı ile doğrudan ilişkili olmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle 1990'lı yıllardan sonra büyük bir hızla gelişim göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Pazarın her geçen gün büyümesi ile birlikte süreklilik kazanan bu durum, dünyada bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını düzenli olarak artırmaktadır. İfade edilen gelişimin teknoloji kullanımı ile ilgili verilere nasıl yansıdığının anlaşılmasında pazarın kapasitesinin artışının

bilinmesi yardımcı olabilmektedir. Buna göre 1991 yılında 400 milyar dolar olan bilgi ve iletişim teknolojileri pazarı 2003 yılında 1 trilyon dolara yükselmiştir (Af, 2015: 21). 10 senede 2.5 katına yükselen bu pazar, teknoloji kullanımının yaygınlaşması ile birlikte iç içe bir şekilde gelişimini sürdürmektedir.

Teknoloji kullanımının artması ile birlikte dünyada mobil olarak hizmet veren çalışan sayısında da büyük artışlar gözlenmektedir. Bu da iş dünyasının yönelimi açısından önemli bir gelişme olmaktadır. Buna göre 2015 yılında mobil çalışan sayısının 1 milyarın üzerinde olması beklentisi mevcuttur (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014: 178). Mobil çalışan konusuna yer verilmesinin nedeni teknoloji kullanımının artması ile birlikte farklı iş kollarının ortaya çıkabileceği ve bunun teknoloji kullanımının artmasını tetikleyecek olmasıdır.

Türkiye ve AB ülkelerinde teknoloji kullanımına ilişkin belli başlı veriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Tabloda söz konusu kriterler ifade edilmiş ve bunlarla ilgili olarak Türkiye'deki durum ve AB ülkelerindeki durum kıyaslamak suretiyle ilgili tablo ortaya çıkarılmaktadır.

Tablo 2.1. Teknoloji Kullanımında Türkiye ve AB

Kriter	Türkiye	AB
Toplam Bilgi ve İletişim Teknolojileri Harcaması (GSYH'e Oranı)	0,9	2,4
Genişbant Bağlantıya Sahip Hanehalkı Yüzdesi	34	61
Genişbant Bağlantıya Sahip Girişim Yüzdesi	89	86
E-Devlet Kullanım Yüzdesi	11	41
İş Dünyası E-Devlet Kullanım Yüzdesi	66	75

Kaynak:http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_Toplumu_Istatistikleri_2011.pdf (Erişim Tarihi: 26.09.2016.)

Tablo 2.1'de yer alan verilerden anlaşılacağı üzere teknoloji kullanımı konusunda Türkiye, AB ülkelerinin gerisinde yer almaktadır. Önemli ölçüde gelişmiş ülkelerin oluşturduğu AB ülkelerinin Türkiye'ye oranla teknoloji kullanımında daha yüksek verilere sahip olmaları olağan görünmektedir. İş dünyası kapsamında değerlendirme yapmak için var olan veriden hareketle toplumun geneline göre iş dünyasındaki

makasın daha az açık olduğu anlaşılmaktadır. Yani Türkiye ve AB ülkeleri kıyaslamasında teknoloji kullanım düzeyi, iş dünyasının teknoloji kullanımı özelinde birbirine oldukça yakındır. Ancak toplumun tamamı açısından değerlendirme yapıldığında AB ülkelerinin teknoloji kullanımlarının çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

2.6. Teknolojinin Ekonomideki Yeri

Teknolojinin ekonomideki yeri söz konusu olduğunda iki yaklaşımın daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Buna göre teknolojinin ekonomideki yerini açıklamak için önce neoklasik yaklaşım ele alınmaktadır. İkinci olarak içsel büyüme yaklaşımı tanıtılarak teknolojinin ekonomideki yeri belirtilmiş olmaktadır. Bu konu başlıklarının incelenmesi ile birlikte çalışmanın ikinci bölümü tamamlanmaktadır. Böylece teknolojinin kavramsal çerçevesine dair yeterli düzeyde bilgi sahibi olunacağı düşünülmektedir.

2.6.1. Neoklasik Yaklaşım

Neoklasik yaklaşım, teknolojiyi açıklarken üretimle ilgili faktörlere odaklanmaktadır. Dolayısıyla neoklasik yaklaşıma göre teknolojinin ekonomide yeri üretim süreçleri ile belirlenmektedir. Teknolojik gelişmelerin süregelmesi ile birlikte üretim süreçlerinde yeni teknolojilerin kullanılması neoklasik yaklaşım içeriğinde yer almaktadır. Neoklasik yaklaşımda teknoloji, üretim yöntemleri bütün şeklinde değerlendirilmektedir (Soyak, 1995: 94).

Teknolojinin ekonomideki yerini belirleme amacıyla ortaya çıkan yaklaşımlardan birisi olan neoklasik yaklaşım, şu şekilde özetlenebilmektedir: “Neoklasik yaklaşımın teknoloji ve yenilik politikalarına ilişkin önerilerinin önemli bir özelliği, genel, tarafsız politikaların ön plana çıkarılmasıdır. Neoklasik iktisatçılar genellikle belirli sektörlere / firmalara / teknolojilere yönelik programları, piyasa mekanizmasının işleyişini çarpıtacağı ve istismar edileceği gerekçesiyle karşı çıkmaktadır” (İnovasyon, 2018).

Neoklasik yaklaşım, verili koşulların dönüştürülmesini ihmal etmesi sebebiyle eleştirilmektedir. Bunun yanında yenilikle ilgili süreçlerin incelenmesi ve

değerlendirilmesinde neoklasik yaklaşım yetersiz kalmaktadır. Piyasanın aksaması yaklaşımı, neoklasik yaklaşımın geçerli olmayan ve eleştirilen bir başka tarafıdır. Belirli teknoloji ve programlara karşı olması da neoklasik yaklaşımın eleştirilen ve yetersiz yönleri arasındadır (İnovasyon, 2018).

2.6.2. İçsel Büyüme Yaklaşımı

Neoklasik yaklaşımın sonuçlarının yetersiz kalmasının sonrasında içsel büyüme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Neoklasik yaklaşımın eksik yönlerinden hareketle geliştirilen içsel büyüme yaklaşımı, bir ekonominin zamanla nasıl büyüdüğünü açıklamak amacı gütmektedir (Türker, 2009: 88). Bu duruma paralel olarak içsel büyüme yaklaşımında ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde rolü olan kaynaklar odak noktasında yer almaktadır. Tüm bunlar içsel büyümenin sadece üretim faktörüne bağlı kalmadığının anlaşılmasında yardımcıdır.

İçsel büyüme yaklaşımı gereğince geliştirilen modeller incelendiğinde iki temel unsurun ön planda yer aldığı görülecektir. Bunlardan birincisinde beşerî ve fiziksel yatırımlar aracılığıyla öğrenme sürecinin gerçekleşmesi söz konusudur. İkincisinde ise araştırma ve geliştirme yatırımları vasıtasıyla yenilikler takip edilerek ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir (Ateş, 2013: 64). Belirtilen iki temel unsur, içsel büyüme yaklaşımı ve ekonomik gelişme arasındaki etkileşimin belirleyicisi olarak görünmektedir. Bu nedenle içsel büyümenin bu iki temel faktör özelinde şekillendiği değerlendirmesini yapmak mümkün olmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojide oldukça hızlı -çoğunlukla baş döndürücü hız olarak ifade edilir- bir gelişim yaşanmıştır. Bunun sonucunda insan hayatında teknolojinin yeri de oldukça önem arz eden bir hal almıştır. Böyle bir durumda teknolojinin ekonomik faktörlerle olan etkileşimi de giderek artmaya başlamıştır. Teknolojinin ekonomideki yerini belirlemek amacıyla ortaya koyulan modellerin de desteklediği üzere yaşanan gelişmelerle birlikte teknolojinin ekonomideki yerinin artması kaçınılmaz olmuştur.

3. KADIN İSTİHDAMI KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir toplumda kadınların işgücüne katılma düzeyleri, toplumun gelişmişlik düzeyini yansıtmaktadır. Kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlaması ile birlikte kadın istihdamı kavramı daha çok kullanılır hale gelmiştir. Kadın istihdamı, bir toplumdaki kadınların işgücüne katılım seviyesini göstermektedir. Kadın istihdamı ile birlikte kadınların çalışma hayatında ne düzeyde yer aldıkları açıklanmaktadır.

Kadın istihdamının kavramsal çerçevesini belirlemek amacıyla bu kısımda ele alınacak olan konu başlıkları sırasıyla; kadın istihdamı kavramı, kadın istihdamının geçmişi, kadın istihdamını etkileyen faktörler, kadın istihdamının özellikleri, kadın istihdamında karşılaşılan zorluklar, kadın istihdamı ile ilgili gelişmeler, kadın istihdamının sonuçları şeklindedir. Böylece kadınların istihdam edilmesinin öneminin ortaya koyulması hedefi gerçekleştirilmiş olmaktadır. Son yüzyılla birlikte toplum içindeki rolü değişmeye başlayan kadınların istihdam edilmesi konusuna dair fikir sahibi olabilmek adına bu başlıkların yeterli olacağı düşünülmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerindeki kadın istihdamına yönelik bilgi sahibi olunabilmesi adına bu bölümdeki veriler giriş niteliği taşımaktadır.

3.1. Kadın İstihdamı Kavramı

Farklı şekillerde tanımlanabilen istihdam, iktisatla ilgili süreçlerin başından sonuna kadar etkisi gözlenen bir yapıdadır. "İstihdam en basit tanımı ile kullanma, çalıştırma, hizmete alma anlamında kullanılmaktadır" (Korkmaz, Dilbaz Alacahan, Tuna Cesim, Yücel ve Aras, 2013: 1848). Bu tanımdan hareketle kadınların istihdam edilmesi kadınların çalışma hayatında yer alması şeklinde açıklanmaktadır. Üretim süreçlerinden başlayarak kadınların çalışma hayatında yerini bulması, kadın istihdamı kavramının en yalın ifadesidir.

Sanayileşme, kadın istihdamı kavramının açıklanmasındaki en temel faktördür. Sanayileşmenin başlaması ve süreklilik kazanması ile birlikte kadın istihdamının düzeyi de gün geçtikte artmaya başlamıştır. Özellikle sanayileşmenin gerçekleşmesi ile birlikte niteliksiz işgücünün nitelikli işgücünü ikame edebilir olması, kadın

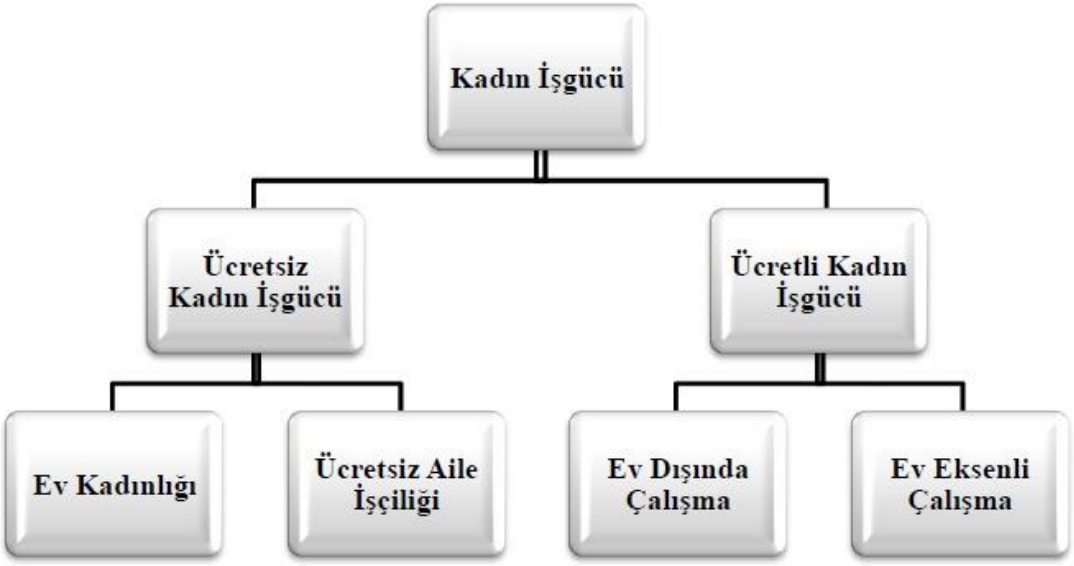
istihdamı konusu literatürde daha çok dikkat çeken bir konu haline gelmektedir (Özer ve Biçerli, 2004: 57). Bu noktada kadınların yeni iş kollarının ortaya çıkmasına paralel olarak daha çok işkolunda çalışabilme olanağına sahip olması, kadınların istihdamı kapsamındaki en temel hususlardan birisidir.

Kadın istihdamı, toplumsal kalkınmada kayda değer düzeyde rolü olan bir faktör olması sebebiyle gelinen noktada ifade ettiği önem seviyesi her geçen gün artan bir kavram halini almıştır (Karabıyık, 2012: 232). Sürdürülebilir bir kalkınma sağlanması için kadınların istihdam edilmesinin gerekmesi, kadın istihdamı kavramının içeriğindeki belirleyici faktörlerden bir tanesi olarak görünmektedir. Bugün gelinen noktada kadın istihdamı kavramı, dünya üzerindeki birçok ülkenin öncelik vermiş olduğu gündem maddelerinden birisi şeklindedir.

Genel hatlarıyla kadın istihdamı kavramı, kadınların işgücüne katılımlarını, yani iş yaşamının içerisinde yer almalarını ifade etmektedir. Ülkemizi de içerecek şekilde bütün dünya üzerinde kadınların istihdam edilmesi, sanayileşmeyle birlikte gerçekleşmiştir (Önder, 2013: 37). Böylece 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadınların istihdamı daha çok dile getirilmeye başlamıştır. Ekonomi ile ilgili göstergelerle olan ilişkisi, kadın istihdamı kavramının daha geniş çevreler tarafından ele alınması sonucunu doğurmaktadır. Tüm bu faktörler eşliğinde kadın istihdamı kavramının kayda değer bir çevrenin ilgisini çektiğini söylemek mümkündür.

Kadın istihdamı kavramının içeriğinde kadın işgücünün hangi kategorilerde yer aldığının açıklanması faydalı olacaktır. Buna göre kadın işgücü konusunda yer alan belli başlı başlıklar şekil 3.1'de yer aldığı gibidir.

Şekil 3.1. Kadın İşgücü



Kaynak: Yakut, 2015: 13.

Şekil 3.1'de yer alan verilerden anlaşılacağı üzere kadınların işgücüne olan katılımları ücretli ve ücretsiz olacak şekilde gerçekleşmektedir. Ücretsiz kadın işgücünün içerisinde ev kadınlığı ve ücretsiz olarak aile işçiliği yapmanın yer aldığı görülmektedir. Ücretli kadın işgücü ise ev eksenli çalışma şeklinde ortaya çıkabileceği gibi ev dışında çalışma şeklinde kendisini gösterebilmektedir. Tüm bunlar kadınların işgücüne katılımlarının dolayısıyla da kadın istihdamının farklı şekillerde kendisini gösterdiğini işaret etmektedir.

Kadın istihdamı, gelinen noktada kısa ve uzun vadede ekonomiyi canlandırmak için esas olarak kabul edilmektedir (Hayashi, 2015: 4). Bu nedenle kadın istihdamının sadece cinsiyet ve toplumsal yapı açısından değerlendirilmesi hata olacaktır. Kadın istihdamı konusunun ekonomik boyutunun azımsanmayacak düzeyde önemli bir içeriğe sahip olduğu anlamına gelen bu husus, aynı zamanda ekonomik sistem içerisinde kadın işgücünün yerini işaret etmesi sebebiyle de önem arz etmektedir.

3.2. Kadın İstihdamının Geçmişi

Tarihi süreçte ikinci planda yer alan kadın, çalışma hayatında çok fazla yer almamış, erkeğin hâkimiyetinde yaşamını sürdürmüştür. Yerleşik hayatta kadınların tarım faaliyetlerinin içinde yer almaya başlaması da çalışma hayatında kadınların arka planda yer almalarını değiştirmemiştir (Kılınç, 2015: 126). İkinci dünya savaşının sonrasındaki dönemi kapsayan yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar bu durum devam etmiştir. Kadın istihdamı konusunun geçmişinin çok eskilere dayanmadığı çıkarımının yapılması bu verilerle mümkün olmaktadır.

Kadın istihdamı kavramının geçmişi, sanayi devriminin gerçekleşmesinden sonra başlamakta ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise ivme kazanmaktadır (Peker ve Kubar, 2012: 174). Bu kısımda yapılacak olan incelemede bu temel veri etrafında değerlendirme yapılması tercih edilmiştir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmelerin hız kazanmış olması sebebiyle kadın istihdamının geçmişi bu dönem özelinde incelemeye alınmaktadır.

Sanayi devriminin hemen sonrasındaki dönemde kadınların özellikle tekstil işlerinde yoğun bir şekilde çalışmaya başladıkları görülmektedir. Bu nedenle sanayi devriminin meydana getirdiği pozitif etkiler arasında kadın istihdamına yönelik bu etkinin varlığı kaçınılmaz olmaktadır (Parlaktuna, 2010: 1220). Kadın istihdamının esas ivme kazandığı dönem olan yirminci yüzyılın ikinci yarısında ise gelişen teknoloji ve kadın işgücüne duyulan ihtiyaç belirleyici olmuştur. Nitelikli insan kaynağının ifade ettiği önemin her geçen gün arttığı bu dönemde kadınların eğitim düzeylerinin artmasına paralel olarak istihdam edilme oranları da artış göstermiştir.

Büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilir olması için kadınların istihdam edilmesinin gerektiğinin anlaşılması, kadın istihdamının yaşadığı tarihi gelişimde doğrudan etkili olmuştur. Gelişmiş ülkeler, kadın istihdamının işgücüne katılımlarının önemini keşfettikten sonra bunu gerçekleştirmek için fikir birliğine varmış ve kadın istihdamını artırmak için girişimlerde bulunmuşlardır (Karpat Çatalbaş, 2015: 249). Küreselleşen dünyada yaşanan bu gelişmeler, kadın istihdamının tarihi açıdan gelişimi için bir dönüm noktası olarak görünmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne

katılmaları ve istihdam edilmeleri, bu gelişmelerin sonrasında önemli ölçüde artış göstermiştir. Sürdürülebilir kalkınma ve büyümede kadın istihdamının belirleyici rollerinin olması, kadınların istihdam edilmesinin tarihi gelişiminin en önemli maddelerinden birisidir.

"Bir yandan geleneksel yapı, diğer yandan ataerkil toplumsal ilişki ve değerler sistemi kadınların dünyasını özel alan içinde tanımlarken, kamu alanında kadına çok sınırlı bir yer verir. Dahası kadının çalışma yaşantısındaki yeri yalnızca, erkeği destekleyici nitelikte görülür" (Alican, 2007: 24-25). Kadın istihdamı konusunda kamusal alan ile özel alanın içerdiği sınırların anlaşılması bakımından burada değinilen ifadelerin dikkate alınmasında fayda bulunmaktadır.

Sonuç olarak kadınların istihdamının gelişimi sanayi devriminin yaşanmasıyla başlamış, ikinci dünya savaşının sonrasındaki dönemde ise büyük bir ivme kazanmıştır. Kadın istihdamının tarihi açıdan gelişimi incelenirken bu ifade, sürecin özeti niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle özellikle küreselleşmenin dünyayı etkisine aldığı dönemin -İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem ya da yirminci yüzyılın ikinci yarısı olarak da ifade edilebilir- daha dikkatli bir şekilde irdelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü bu dönemle birlikte kadınların nitelikli işgücüne katılımlarının gerçekleşmeye başlaması söz konusu olmuştur. Tüm bu faktörler eşliğinde kadın istihdamının gelişiminin bilinmesinin kadın istihdamının kavramsal çerçevesinde gerekli olduğu söylenebilmektedir.

3.3. Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler

Kadınların istihdamını etkileyen faktörler, kadınların işgücüne katılımları sırasında karşılaşılan problemleri işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle kadınların istihdamını etkileyen faktörler ile kadınların işgücüne katılımlarında karşılaşılan sorunlar arasında çift yönlü bir etkileşim bulunmaktadır (Önder, 2013: 37). Bu nedenle çalışmanın bu kısmında elde edilecek olan verilerin kadın istihdamında karşılaşılan zorluklar konusunda fikir verecek nitelikte olması beklenmektedir.

Toplumsal yapı faktörü de hesaba katılarak kadın istihdamını etkileyen faktörler değerlendirildiğinde kadınların istihdamını etkileyen faktörleri birkaç faktöre

indirgemek mümkün değildir. Çünkü kadınların istihdamını etkileyen faktörler çok boyutlu bir şekilde ele alınması gereken bir konu olmaktadır (Karabıyık, 2012: 241). Kadın istihdamının sağlıklı bir şekilde anlaşılmasında bu gerekliliğin göz ardı edilmesinin yanlış sonuçlara neden olabileceği bilinmesi gerekmektedir.

Bazı çalışmaların kadın istihdamını etkileyen faktörleri sınıflandırma yapılmak suretiyle ele almasının temel nedeni kadın istihdamını etkileyen faktörlerin içeriğinin geniş olmasıdır. Bu açıdan değerlendirme yapılacak olduğunda kadın istihdamını etkileyen faktörler; demografik faktörler, sosyal faktörler ve ekonomik faktörler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Kılınç, 2015: 128). Kadın istihdamını etkileyen faktörlerin her birisini bu sınıflar içinde değerlendirmek mümkündür.

Çalıştığı halde istatistiklerde çalışmıyor olarak görünen kadınların da esasında iş sahibi olduğu bir durum ortaya çıkmaktadır Çocuklarını bırakabilecekleri bir yeri olmayan kentli kadınlar, kayıt dışı istihdamın ortaya çıkmasındaki temel etken olarak bilinmektedir (Özer ve Biçerli, 2004: 66). Bunun yanı sıra kırda ve kentte kadınların kayıt dışı istihdama yönelmelerine neden olan faktörlerin bulunduğu ifade edilmektedir. Bu durum sadece kadın istihdamı için değil istihdamla ilgili süreçlerin tamamı için geçerli olması sebebiyle önemli olmaktadır.

Karpat ve Çatalbaş'a göre kadınların istihdamını etkileyen faktörler aşağıda sıralandığı gibidir (Karpat Çatalbaş, 2015: 260-263):

i. Eğitim seviyesi,
ii. Doğurganlık hızı,
iii. Ücretsiz aile işçiliği yapılması,
iv. Erkek işgücü katılım oranları,
v. Ev kadınlarının toplumdaki oranları,
vi. Emekli kadın oranı,
vii. Medeni durum,
viii. Boşanma sayılarının azlığı/fazlalığı,
ix. Göç,
x. İşsizlik oranları,

xi. Yasal düzenlemeler,
xii. Enflasyon oranları,
xiii. Ekonomik kriz yaşanması şeklindedir.

Yukarıda sıralanan maddelerin her birisi, kadınların istihdamını farklı düzeyde etkileyebilecek niteliktedir. Gerek toplum içindeki statüye bağlı, gerek bireyin kendisine bağlı, gerekse ekonomik düzene bağlı faktörler, kadınların istihdamını etkileyen faktörler içerisinde yer almaktadır. Bu veriler aynı zamanda kadınların istihdamını etkileyen faktörlerin sosyal, demografik ve ekonomik faktörler şeklinde sınıflandırılmasını doğrulayan bir yapıdadır.

Kadın istihdamını etkileyen faktörlerin her birisi aynı zamanda kadının toplumdaki yerini belirlemede rol üstlenmektedir. Bu da sıralanan her bir maddeyi son derece önemli hale getirmektedir. Örneğin, doğurganlık hızı kadınların çalışabilmesini doğrudan etkiler ve bu hızın düşük olmasının kadının iş hayatında daha fazla yer almasını sağladığı söylenebilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bu hızın düşük olduğu bilinmektedir. Ücretsiz aile işçiliği, ev hanımı oranı gibi meslekler de kadınların istihdam oranlarını azaltacak şekilde etkisini gösterebilmektedir. Erkek işgücüne katılım oranının yüksek olması halinde kadınların işgücüne katılım oranının artması beklenmektedir, çünkü erkeklerin işgücüne katılım düzeyinin düşük olması kadınların işgücüne katılımının önünde engel niteliği taşımaktadır. İşsizlik oranları da bu faktörle ilişkilidir. Kadınların medeni durumları, emeklilik oranları ve boşanma sayıları da kadın istihdamını etkilemektedir. Örneğin boşanmış ve geliri olmayan bir kadının geçimini sağlamak için çalışmak zorunda olması, kadın istihdamını etkileyen konular arasında yer almasını kaçınılmaz kılmaktadır. Yasal düzenlemeler, enflasyon oranları ve ekonomik krizler gibi olguların kadın istihdamına etkisi ise ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum ile doğrudan ilişkili olması sebebiyle diğer faktörlerden ayrılmaktadır.

Kadınların istihdamını etkileyen faktörlerden her birisinin ifade ettiği önem farklı düzeyde olsa da eğitimin yeri daha fazla önem arz etmektedir. Kadınların eğitim düzeyi sadece kadın istihdamı açısından değil toplumsal hayata yön vermesi açısından

önemli olmaktadır (Bozkaya, 2013: 75). Bu nedenle kadınların istihdamını etkileyen faktörlerden eğitimi biraz daha ayrı bir noktaya koymak gerekmektedir.

Toplumsal hatta bölgesel faktörler kadınların istihdamını etkileyen faktörler arasında yer aldığı için kadınların istihdamına yönelik politikaların bu faktörlere göre belirlenmesi gerekmektedir (Peker ve Kubar, 2012: 186). Özellikle kırsal kesimlerdeki kadın istihdamı konusunda bu hususun ifade ettiği önem düzeyi oldukça yüksektir. Bu husus ve çalışmanın bu kısmında yer verilen diğer bilgiler göz önüne alındığında kadın istihdamını etkileyen faktörlerin çok yönlü bir yapıda incelenmesi gerektiği yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Kadınların işgücü piyasasına girmeleri ile birlikte çalışma yaşamının yanı sıra toplumsal yaşamda önemli değişikliklerin yaşanması söz konusu olmuştur (Savcı, 1999: 124). Haliyle yaşanan bu gelişmeler toplum içerisindeki tarafların hepsini etkilemiştir. Bu sebeple kadın istihdamını etkileyen faktörlere yönelik incelemelerde bu durum göz önüne alınmak suretiyle ilerleme kaydedilmesi daha faydalı olacaktır.

3.4. Kadın İstihdamının Özellikleri

"Geleneksel kadın istihdamının özellikleri, verimlilik ve ücret düzeyi düşük fazla beceri gerektirmeyen işlerde atipik iş sözleşmeleriyle güvencesiz çalışmadır. Bu nedenle kadınların oranının artması geçmişte erkeklerin bağlı tutulduğu çalışma koşullarının kötüleşmesi anlamına da gelmektedir" (Öztürk ve Çetin, 2009: 2677). Görüldüğü üzere geleneksel açıdan kadın istihdamı, cinsiyet ayrımcılığının bulunduğu bir süreci ifade etmektedir. Gelinen noktada ise kadın istihdamının geleneksel özelliklerinin dönüşüm yaşaması suretiyle kadınların istihdamının artırılmasına yönelik girişimlerin varlığından bahsedilmesi mümkündür.

Toplumsal yapıya dayalı faktörler, kadın istihdamının özelliklerine yön veren faktörler arasında yer almaktadır. Belirtilen faktörler arasında yer alan ilk husus erkek egemenliğinin hâkim olduğu bir kültürün bulunduğu bir toplumdur. Bu husus, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığı beraberinde getirmektedir. Kadınların sınırlı düzeyde eğitim imkânına sahip olması, toplumsal yapıya dayalı faktörlerden bir diğeridir. Yasal düzenlemelerdeki eksiklikler ve fizyolojik açıdan var olan farklılıklar toplumsal

yapıya dayalı faktörler arasında yer almaktadır (Korkmaz, Alacahan, Cesim, Yücel ve Aras, 2013: 1847). Kadın istihdamının özelliklerinin içeriğinde toplumsal yapının belirleyici özelliklere sahip olduğunu göstermesi bakımından bu husus son derece önemlidir.

Kadınların istihdamı, ilgili toplum ya da işsizlik verileri gibi ülkenin makroekonomik göstergelerine göre belirlenen bir yapıdadır. Yani makroekonomik göstergeler, kadın istihdamını doğrudan etkileyen bir faktördür (Talaş ve Çakmak, 2013: 18). Bu nedenle kadın istihdamının özelliklerinin makroekonomik göstergelere göre şekillendiği şeklinde bir çıkarım yapılması mümkündür. Bu nitelik, kadın istihdamına aynı zamanda erkek işgücü oranlarını etkileme niteliği kazandırmaktadır.

Kılıç ve Öztürk'e göre kadın istihdamının özellikleri içerisinde yer alan diğer faktörler aşağıdaki gibidir (Kılıç ve Öztürk, 2014: 110-113):

i. Kadın istihdamı, bir toplumda çalışan kadınların çalışabilecek kadınlara oranı şeklinde ifade edilir.
ii. Kadınların istihdam düzeyinin artması olumlu bir gösterge olarak algılanmıştır ve algılanmaya devam etmektedir.
iii. Tekstil ve imalat sektörleri, kadınların istihdamında öne çıkan sektörler olarak bilinmektedir.
iv. Doğum dönemi istisnası hariç kadınlar da kötü ve uzun çalışma koşulları ile karşılaşmaktadır.
v. Koşullar yakın olmasına rağmen kadınların daha düşük ücretle çalışması kadın istihdamının önemli sorunlarından biridir.
vi. Kır ve kent faktörleri, kadın istihdamının özelliklerinde belirleyici roller üstlenmektedir.
vii. Kadınların istihdamı, bir toplumda cinsiyet ayrımcılığı düzeyine dair fikir verebilecek nitelik taşımaktadır.

Sıralanan özelliklerden hareketle kadın istihdamının özelliklerinin birbirinden farklı içeriğe sahip süreçler ile ilişkili olduğu değerlendirmesi yapılabilmektedir. Bu

özellikler arasından cinsiyet ayrımcılığı ile ilişkili olanı, kadınların istihdamının ne denli önemli bir konu olduğunu yansıtmaktadır.

Bu bağlamda kadın istihdamının birçok farklı özelliğinin olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Bir ülkede istihdamın sektörlere göre dağılım düzeyi, ülkenin kalkınmışlık düzeyinin göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Berber ve Eser, 2008: 5). Kadın istihdamı için de geçerli olan bu durumda da kadın istihdamının farklı sektörlere yayılmasının kalkınmışlık düzeyinin yüksek olduğu anlamına geldiği söylenebilmektedir. Kadın istihdamının sahip olduğu niteliklerin ilişkili olduğu süreçlerin farklı olmalarının yanı sıra ne denli önemli süreçler olduğunun anlaşılması adına değinilen bu özelliklerin her biri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir.

3.5. Kadın İstihdamında Karşılaşılan Zorluklar

Çalışmanın daha önceki kısımlarında kadın istihdamını etkileyen faktörler açılanırken –eğitim seviyesi, doğurganlık hızı, ücretsiz aile işçiliği, erkek işgücü katılım oranı, ev kadını oranları, emekli kadın oranı, medeni durum, boşanma sayısı, göç, işsizlik, yasal düzenlemeler, enflasyon oranları, ekonomik kriz gibi faktörler- bunların kadın istihdamının zorluklarını içerdiğine değinilmişti. Bu kısımda yapılacak olan incelemede ise kadın istihdamında karşılaşılan zorlukların neler olduğu kapsamlı bir şekilde açıklanacaktır. Kadın istihdamında karşılaşılan zorlukların neleri içerdiğine dair verilerin sunulmasının öncesinde kırsal bölgelerde ve kentte kadınların istihdamını zorlaştıran farklı unsurların bulunduğunun bilinmesi gerekmektedir.

Kadınların istihdamında karşılaşılan zorlukların başında ataerkil bir toplum yapısının olması gelmektedir. Çünkü ataerkil bir toplumda kadından beklenen ev işlerini yerine getirmesinin yanı sıra çocukların ve yaşlıların bakımını üstlenmesidir (Önder, 2013: 54). Bu da kadınların çalışma hayatında kendilerine yer bulmasını güçleştiren en temel faktördür. Öyle ki ataerkil toplum ve kadın istihdamının zorluğu kapsamında çalışan kadınların dahi evlilik kararı aldıktan sonra çalışmayı bıraktıkları görülmektedir.

Erkek ve kadınların bakış açıları, kadınların istihdamı zorlaştıran faktörler arasında olabilir. Bu kapsamda yapılan bir araştırmada elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir (Tablo 3.1.)

Tablo 3.1. Kadınların İstihdamının Zorluğunu Oluşturan Faktörler

Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler	Kadın	Erkek
Kadının Asli Görevi Çocuk Bakımı ve Ev İşleridir	64,7	60,0
Gelenek Göreneklerimize Aykırıdır	14,1	12,0
Çalışma Ortamları Kadınlar İçin Güvenli Değildir.	9,5	16,5
Çalışan Kadınların Çocukları Mağdur Olur	7,8	7,0
Ücretli Bir İşte Çalışmak Kadını Yıpratır	2,5	2,0
Diğer Sebepler	1,4	1,8

Kaynak: Doğan, 2014: 14.

Tablo 3.1'de görüldüğü üzere sadece erkekler değil kadınların kendisi de kadının asli görevinin ev işleri ve çocuk bakmak olduğunu ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra gelenek ve göreneklere ters olduğu, işin kadını yıprattığı, çalışmanın kadını mağdur edeceği gibi düşünceler, kadınların istihdamındaki zorluklar arasında yer almaktadır. Erkeklerin yanıtlarının kadınların yanıtlarından daha yüksek düzeyde olduğu tek faktör ise çalışma ortamlarının kadınlar için güvenli olmadığına dair düşünce olduğu görülmektedir. Bunun dışındaki tüm yanıtlarda kadınların daha yüksek düzeyde yanıt verdikleri oldukça önemli bir ayrıntı niteliği taşımaktadır.

Kadınların istihdamında karşılaşılan çok sayıda zorluk bulunması sebebiyle her bir zorluğa yer vermek çalışmanın sahip olduğu kapsam göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. Bu nedenle kadınların istihdamında karşılaşılan belli başlı zorluklara değinilerek ilerleme kaydedilecektir. Kadınların istihdam edilmesinde karşılaşılan zorluklar aşağıda sıralandığı gibidir (Yakut, 2012: 77-78):

i. Kadınlar emek piyasasında erkeklerden daha düşük düzeyde vasıflı olarak algılanmaktadır.
ii. Çalışan kadınlar için evde yapılan işler bir anlamda ikinci iş niteliği taşımaktadır ve bu son derece önemli bir zorluktur.
iii. İyi bir anne, iyi bir çalışan ve iyi bir eş olmak oldukça zorlu bir süreci işaret etmektedir.

iv. Hem ev hem de işle ilgili konulara yeterince vakit ayırmak pek de kolay olmamaktadır.
v. Bilgi ve donanım eksikliği erkeklere oranla daha fazla olabilmektedir.
vi. Sendika ile ilgili faaliyetlerde kadınların katılımları erkeklere göre oldukça düşük gerçekleşmektedir.
vii. Sosyal güvencelerden faydalanılamayan durumlar bulunmaktadır.
viii. İşyerinde psikolojik baskı uygulanmaktadır.
ix. Cinsel tacize maruz kalınmaktadır.
x. Kreş ve emzirme odası gibi uygulamaların birçok ülkede tam olarak yerleşmiş değildir.

Sıralanan faktörler, kadınların istihdam edilmesinde birçok zorluğun bulunduğu anlamına gelmektedir. Bu zorlukların toplumdan topluma, ülkeden ülkeye değişebilecek bir yapıda olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Her ne olursa olsun kadınların toplum içindeki rolleri sebebiyle istihdam edilmelerinde birtakım zorluklarla karşılaşmaları kaçınılmaz görünmektedir.

Kadınların istihdamı konusu, toplumun genelinin kadınların çalışmasına yönelik yaklaşımı ile ilgili görünmektedir. Bu nedenle kadının çalışması ile ilgili yaklaşımın değişmesi gerekliliğinin büyük önemi bulunmaktadır (Peker ve Kubar, 2012: 186). Böylece kadınların istihdamına yönelik çözüm önerilerinin önemli bir kısmının giderilmesi söz konusu olacaktır. Ayrıca konu ile ilgili kalıcı çözümler üretilebilmesi adına bu gibi adımların atılması gerekmektedir.

3.6. Kadın İstihdamı ile İlgili Gelişmeler

Kadın istihdamı, yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibariyle daha çok yoğunlaşılan bir kavram olması sebebiyle çalışmanın bu kısmında ilgili dönemde yaşanan gelişmelere yer verilmesi uygun görülmüştür. Kadın haklarının gelişmesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadınların yeni haklar (seçme ve seçilme gibi) elde etmeleri ile birlikte kadınların istihdam edilmesi daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. İki tane dünya savaşının yaşandığı yirminci yüzyılda kadınların cepheye giden erkeklerin yerine işgücüne katıldıkları bilinmektedir (Yılmaz ve Zoğal, 2015: 8). Savaşların sona

ermesinin ardından da işgücüne duyulan ihtiyaç sebebiyle kadınların istihdamı konusu gündeme gelmiştir. Sanayileşmenin gelişmesine paralel olarak kadınların üretim süreçlerinin yanı sıra hizmet süreçlerinde yer aldıkları görülmektedir (Özer ve Biçerli, 2004: 57). Kadın istihdamının gelişiminde hizmet sektöründe kadınların çalışmaya başlaması itici güç olmuştur.

1970'lere kadar evlilik ve çocuk büyütme görevine sahip olan kadınlar, bu dönemden itibaren kayda değer düzeyde işgücüne katılım sağlamaya başlamışlardır (Goldin, 2014: 1093). Bu da ekonomik açıdan olumlu yansımaları beraberinde getirmektedir. Ekonomik büyümenin, kadınların işgücüne katılımı ile desteklendiği oldukça dikkat çekmeye başlamaktadır. Bu nedenle kadın istihdamı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma mevcut ve yapılmaya devam etmektedir (Karpat Çatalbaş, 2015: 251). Yapılan bu çalışmalar, kadın istihdamının olumlu gelişimini destekler nitelik taşımaktadır. Nitekim kadın istihdamının bugün ilgi çeken bir araştırma konusu olmasında literatürdeki araştırmaların katkıları göz ardı edilemeyecek kadar fazladır.

Dünyada ekonomik düzenin 1980'li yıllarda büyük bir değişim yaşadığı bilinmektedir ve bu değişimde esas aktör küreselleşmedir (Özdemir, Yalman ve Bayrakdar, 2012: 121). İlgili dönemde birçok ülkenin ekonomisinin geçiş dönemi yaşadığı bilinmektedir. Yaşanan geçiş dönemi ile birlikte kadın istihdamında olumlu yönde gelişmeler olduğu, kadınların işgücüne katılım düzeylerinin artmaya devam ettiği görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik düzende yaşanan değişmeler, kadın istihdamı ile ilgili gelişmeler arasında son derece önemli bir yere sahip olarak kabul edilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, kadın istihdamı konusunda yaşanan gelişmeler kapsamında son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü teknolojik gelişmelerin süreklilik kazanması ile birlikte kadınların istihdamı konusunda olumlu yönde gelişmeler yaşanmış ve konuyla ilgili olumlu veriler elde edilmiştir. Teknolojinin kadın istihdamı konusundaki en temel etkileri ise kadınların istihdam edilmesine ilişkin yeni istihdam olanakları meydana getirmesi, kadınlara karşı sosyal tutumun değişmesine fırsat tanıması, tasarruf ve kredilere kadınların da erişimini sağlaması olarak görünmektedir

(Malhotra, Schulte, Patel ve Petesch, 2016: 2). Haliyle tüm bu gelişmeler, kadınların istihdamı konusunda yaşanan gelişmeler içeriğinde kabul edilmektedir.

Kadınların çalışmalarının kayıt dışı bir biçimde olması, kadınların yaptıkları işlerin bir kısmının ev işlerinin devamı olarak değerlendirilmesi ve kadınların emeğini küçümseyen bir bakış açısının varlığı, uzunca bir süre kadın istihdamının gelişmesinin önünde bir engel teşkil etmiştir (Toksöz, 2014: 18). Bu üç konuda olumlu yönde adımlar atılması ile birlikte kadın istihdamının gelişiminin ivme kazandığını söylemek mümkün görünmektedir.

Kadın istihdamı konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte dünyada ve Türkiye'de kadın istihdam oranlarına değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. İlk olarak dünya genelinde oranlara yer verilecektir. Buna göre 1990 yılı itibariyle başlayan süreci içerecek şekilde dünyada kadınların istihdamı ile ilgili veriler aşağıdaki tablo üzerinde gösterildiği gibidir.

Tablo 3.2. 1990-2018 Yılları Arasında Dünyada Kadın İstihdamı Oranları

Yıllar	Kadın İşgücü Oranı (%)	Erkek İşgücü Oranı (%)
1990	50,91	80,15
1995	50,95	79,41
2000	50,85	78,47
2005	50,22	77,27
2010	48,72	76,04
2011	48,40	75,87
2012	48,21	75,77
2013	48,15	75,64
2014	48,07	75,46

Tablo 3.2 (devam)

2015	48,06	75,33

2016	48,06	75,14
2017	48,12	75,03
2018	47,90	74,87

Kaynak: Dünya Bankası, WDI (World Development Indicator)

Tablo 3.2'de yer alan veriler, kadın istihdamının 28 yıl öncesine göre düşüş eğilimi içerisinde olduğunu göstermekle birlikte yaşanan düşüşün büyük bir oranda olmadığını, yaklaşık yüzde 3'lük bir kaybın olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tabloda dikkat çeken diğer detay ise erkek işgücü oranlarının daha büyük bir kayıp yaşamış olmasıdır. Hem erkek hem kadın istihdamındaki bu düşüşün temel nedeninin dünyanın nüfusunun sürekli olarak artması olduğu düşünülmektedir. Son birkaç yıldaki veriler dikkate alındığında ise dünya genelinde kadınların istihdam oranlarının yaklaşık olarak yüzde 48, erkek istihdam oranlarının ise yaklaşık olarak yüzde 75 seviyesinde seyrettiği görülmektedir.

Tablo 3.3. 1990-2018 Yılları Arasında Türkiye'de Kadın İşgücü Oranları

Yıllar	Kadın İşgücü Oranı (%)	Erkek İşgücü Oranı (%)
1990	34,04	80,79
1995	30,75	77,46
2000	26,29	72,62
2005	23,30	70,12
2010	27,03	69,64
2011	28,32	70,52
2012	28,88	69,82
2013	30,10	70,40
2014	30,24	71,24
2015	31,48	71,71
2016	32,51	72,16
2017	33,57	72,70
2018	33,52	72,55

Kaynak: Dünya Bankası, WDI (World Development Indicator)

Dünyada kadın istihdamı oranları konusunda benzer bir inceleme Türkiye için yapılacak olduğunda ise Tablo 3.3'teki veriler elde edilmiştir.

Tablo 3.3'te yer alan veriler, aynı dönemde dünyadaki eğilime benzer şekilde Türkiye'de kadın istihdamı oranının düştüğünü göstermektedir. Yaşanan düşüş yaklaşık olarak yarım puanlık bir düşüş iken, erkek istihdamındaki düşüş ise Türkiye'de de daha fazla olmuş, düşüş yaklaşık olarak yüzde 8 düzeyinde seyretmiştir. Kadın istihdamındaki düşüş dünyadaki eğilimle karşılaştırıldığında Türkiye'de bu düşüşün daha az olduğu gözlemlenirken erkek istihdamındaki düşüşün dünyadaki düşüşe nispeten daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

"Kadınlar bir toplumun ön olanda olmayan fakat toplumun ilerlemesinde önemli etkileri olan üyeleridir. Bir toplumda kadın ne kadar etkin ve üretkense o toplum o kadar gelişmiştir" (Karabıyık, 2012: 242). Kadın istihdamı konusunda yaşanan gelişmelerin yakından takip edilmesi ve ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesinin gerekliliğini gösteren bu ifadeler aynı zamanda kadın istihdamını önemli kılan hususlar arasında yer almaktadır. Kadınların toplumda daha fazla rol üstlenmeye başlaması ile birlikte kadın istihdamına yönelik yaklaşım da değişiklik göstermeye başlamıştır. Toplumsal düzeyde kadın istihdamına yönelik yaklaşımda yaşanacak olan değişimle birlikte kadın istihdamı düzeyinin yükselmeye devam etmesi beklenmektedir.

Kadın istihdamı konusunda yaşanan gelişmeler arasından kadınların işgücüne katılımlarını olumlu şekilde etkileyen hususlardan söz edilmesi mümkündür. Özellikle kadınların haklarını koruyacak şekilde mevzuat çalışmaların yapılması ve kadınların iş hayatında yer almasına yönelik farkındalığın artması, kadın istihdamı ile ilgili gelişmeler arasında daha fazla öne çıkanlar olarak görünmektedir (Önder, 2013: 58).

3.7. Kadın İstihdamının Sonuçları

Kadın istihdamının sonuçları değerlendirilirken sürecin ekonomik açıdan değerlendirilmesinin yanında aile ilişkileri açısından da ele alınması gerekmektedir. Böyle bir değerlendirme yapılması ile birlikte kadın istihdamı oranlarının beraberinde getireceği sonuçlar daha iyi analiz edilebilmektedir. Ayrıca kadın istihdamı ile ilgili

sonuçların ayrıntılarının açıkça ortaya konulabilmesi için bu şekilde ilerleme kaydedilmesi fayda sağlamaktadır.

Bir toplumda kadın istihdamının sonuçlarının başında işgücü oranları üzerindeki etki gelmektedir. Buna göre kadın istihdamının artırılması halinde işgücüne katılım oranlarında artış olacaktır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 63). Aynı şekilde kadın istihdamının azalması, işgücüne sağlanan katılım düzeyinin azalması anlamına gelmektedir. Yani kadın istihdamı ile işgücüne katılım oranı arasında doğru orantılı bir etkileşimin varlığı söz konusu olmaktadır.

İstihdam ile Gayri Safi Milli Hâsıla arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu düşünülmektedir ve bunu doğrulayan araştırmaların varlığı söz konusudur. Kadın istihdamı açısından değerlendirme yapıldığında ise benzer şekilde kadın istihdamının artmasının Gayri Safi Milli Hasıla'nın artmasına yol açtığını söylemek mümkün olmaktadır (Korkmaz, Dilbaz Alacahan, Tuna Cesim, Yücel ve Aras, 2013: 1860). Kadın istihdamının sonuçlarının ülke ekonomisi ile ne şekilde ilişki halinde olduğunun anlaşılması adına bu veri önem arz etmektedir.

Aile ilişkileri ve ekonomik gelişmeler açısından kadın istihdamının sonuçları kapsamında yer alan belli başlı gelişmeler ise aşağıda maddeler halinde sıralandığı şekildedir (Büyükcoşkun, 2014: 50):

i. Doğurganlığın azalması sebebiyle nüfusun azalması,
ii. Ülke ekonomisine sağlanan katkının artması,
iii. Makroekonomik göstergeler açısından olumlu yönde seyreden gelişmelerin olması,
iv. Mesleki doyumun kadınların ilgi alanına girmesi,
v. Çocuk büyütme ve ev işleri gibi eylemlerin kadınlar açısından değersiz bir hale gelmesi,
vi. Kadınların kendi ayakları üzerinde durabilecek konuma ulaşmaları,
vii. İş ve annelik rollerinin paylaştırılması,
viii. Üretim ve hizmet faaliyetlerinde kadınların daha fazla yer almaya başlaması

Sıralanan maddelerden anlaşılacağı üzere kadın istihdamının ekonomik açıdan gerek bireylere gerekse ülkeye fayda sağlaması söz konusu olmaktadır. Kadın istihdam oranlarının artmasının sonuçlarının ekonomik açıdan olumlu yansımaları olduğu aşikârdır. Aileyle ilgili sonuçlar açısından değerlendirme yapıldığında ise anne-çocuk ilişkilerinin düzeyini düşüren sonuçların varlığı gözlenmektedir. Kadının iş hayatında geçirdiği zamanın artması ile birlikte böyle bir sonucun ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu faktörler eşliğinde kadın istihdamının sonuçlarının faydalı sonuçlar içerdiği kadar faydalı olduğu tartışmaya açık olan sonuçlar içerdiğini söylemek de mümkün olmaktadır.

Kadınların yaşadıkları sorunların neler olduğu incelendiğinde sosyal güvenlikten yoksun olma, eğitim seviyesinin düşük olması, toplumsal cinsiyet yaklaşımı, ataerkil zihniyet gibi sorunların varlığı görülmektedir (Önder, 2013: 35). Kadın istihdamının varlığı ile birlikte bu sorunların aşılması mümkün olmaktadır. Bu nedenle kadın istihdamının sonuçları arasında kadınların yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmasının gerçekleştiği şeklinde bir çıkarım yapılabilmektedir. Haliyle kadınların istihdam edilmesinin toplumsal açıdan kayda değer faydaları beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bir toplumda kadınların istihdam edilmesinin çok yönlü etkilerinin olduğu, bunların aile ve toplum üzerinde belirleyici roller üstlendiği ifade edilmektedir. Böyle bir durumda kadın istihdamının yoksulluğun azalmasında etkili olması beklenilmektedir (Gill, Brooks, McDougall, Patel ve Kes, 2016: 1). Dolayısıyla kadın istihdamının sonuçları arasında yoksulluğu azaltması hususu yer almak durumundadır. Bu husus aynı zamanda kadın istihdamının ekonomik düzen içerisinde potansiyel gücünü gösteren bir ayrıntı niteliği taşımaktadır.

Dünya üzerinde yaşanan gelişmelerle birlikte kadın istihdamının büyük bir gelişim gösterdiği aşikârdır. Öyle ki artık bazı iş alanlarında neden kadın işgücünün daha az olduğu –mühendislik alanı bu kapsamda yer almaktadır- sorgulanır hale gelmiştir (Faulkner, 2001: 79). Bu da kadın istihdamı konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte gelinen noktanın anlaşılmasına katkıda bulunacak bir veridir.

Kadın istihdamı ile ilgili değinilen hususlar, kadın istihdamı konusunun ülkelerin makroekonomik istihdam politikalarından ayrı değerlendirilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Bunun yanı sıra kadın istihdamının işgücüne katılım oranları ve işsizlik gibi göstergelerle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir (Önder, 2013: 36). Kadın istihdamının sonuçlarından bahsederken bu göstergelere yer verilmesinin gerekliliğinin çıkış noktası da buradan kaynaklanmaktadır. Kadınların istihdam edilme düzeylerinin ülkenin makroekonomik politikalarına ilişkin fikir veriyor olması, kadın istihdamının önemli sonuçlarından bir tanesi olarak görünmektedir. Bu şekilde etkileri barındırıyor olması sebebiyle kadın istihdamı ile ilgili veriler, ülkeler için önemli bir araştırma konusu halini almaktadır.

Kadınların istihdamı, içinde bulunulan dönemin önemli konu başlıklarından birisi olup ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin göstergesi haline gelmektedir. Bu nedenle kadın istihdamının beraberinde getirdiği sonuçların iyi analiz edilmesi gerektiğinin yinelenmesinde fayda bulunmaktadır.

3.8. Kadının İktisadi Teorideki Yeri

Kadının iktisadi teorideki yerinin ayrı bir başlık altında açıklanması ile birlikte kadın istihdamına yönelik ulaşılan bilgilerin daha sağlıklı bir şekilde anlaşılması mümkün olmaktadır. Kadının iktisadi teorideki yerinin temel belirleyicisi, toplumun kadın çalışmasına yönelik algılarıdır. Kadına ev işleri ve çocuk bakımı görevinin biçildiği toplumlarda kadının iş hayatındaki varlığı sınırlı olmaktadır (Kılıç ve Öztürk, 2014: 119). Kadının iktisadi teorideki yeriyle ilgili olarak bu durumun yansımaları ile sık sık karşılaşılması mümkündür.

Sahip olunan olanaklar, kadının iktisadi teorideki yerini belirleyen başlıca faktörlerden birisi konumundadır. Örneğin eğitimde fırsat eşitliği bunlardan birisidir. Eğitim eşitliğinin olup olmaması, kadınların çalışması ile doğrudan ilişkili bir yapıdadır ve kadın istihdamı konusundaki önemli sorunlardan bir tanesidir. Özellikle küreselleşen dünyadaki koşullar gereği eğitim daha fazla odak noktasında yer almaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 47).

Kadınların işgücüne katılımları ve iktisadi teori kapsamında yeri olan yaklaşımlar, aşağıdaki tablo üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Kadın İşgücü ve Kalkınma Yaklaşımları

Yaklaşım	Kalkınmada Kadınlar	Kadınlar ve Kalkınma	Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma
Temel Alınan Kalkınma Paradigması	Modernizasyon	Bağımlılık	Toplumsal Cinsiyet / Sosyal Feminizm
Temel Tartışma Konusu	Kadın İşgücü	Sınıf Çatışması	Toplumsal Cinsiyet İlişkileri
Ele Alınan Kadın Sorunu	Kadınların İktisadi Alandan Dışlanması	İşçi Sınıfına Dahil Kadınların Karşılaştığı Emek Sömürüsü	Patriarkal İlişkiler Sebebiyle Kadınların Toplumdaki Eşitsiz Konumu
Politika Stratejisi	Temel İhtiyaçların Karşılanması / Kadınların Üretime Katılımının Sağlanması	Temel İhtiyaçların Karşılanması / Sınıf Eşitsizliğinin Giderilmesine Yönelik Yapısal Değişimler	Temel İhtiyaçların Karşılanması / Stratejik İhtiyaçların Karşılanması
Kalkınmaya Yönelik Amaç	Kadınların Kalkınmaya Katılımının Sağlanması / Kadınların Refahının Arttırılması	Kalkınmanın Sınıflar Arası Ve Uluslararası Eşitsizlikleri Yok Edecek Biçimde Sürdürülmesi	Patriarkal İlişkilerin Yapısal Değişimler Yoluyla Ortadan Kaldırılması / Kadınların Toplumdaki Konumunun Güçlenmesi

Kaynak: Küçükşen, 2013: 37.

Tablo 3.4.'te görüldüğü üzere kalkınma sürecinde kadınların yer alması, işgücüne katılım, toplumsal cinsiyet ilişkileri gibi konularda kadınlara yönelik algıları ele alan yaklaşımlar bulunmaktadır. Tüm bunlar, kadınların işgücüne olan katılımlarının ilgi çeken ve önemli bir araştırma konusu olduğu şeklinde değerlendirilmeye müsaittir. Kadınların işgücüne katılımı ve kalkınma konusunda modernizasyon, bağımlılık ve sosyal feminizm paradigmaları temel alınabilir. Temel tartışma konularının kadın işgücü, sınıf çatışması, toplumsal cinsiyet şeklinde olduğu da yukarıdaki tablo üzerinde yer almaktadır. Konuyla ilgili olarak ele alınan kadın sorunları; kadınların iktisadi alandan dışlanması, kadınların emeğinin sömürülmesi, kadınların toplumda eşitsiz bir konumda olması – ilişkiler sebebiyle – şeklinde sıralanmaktadır. Kadın işgücü ve kalkınma yaklaşımları gereğince geliştirilen politikalar; temel ihtiyaçların karşılanması, kadınların üretime katılımının sağlanması, sınıf eşitsizliğinin giderilmesi, stratejik ihtiyaçların karşılanmasını içermektedir. Kalkınmaya yönelik

amaç gereğince ise kadınların refahının artırılması, kadınların kalkınmaya katılımının sağlanması, kadınların toplumdaki konumunun güçlendirilmesi gibi girişimlerin varlığı söz konusu olmaktadır.

3.9 Kadın İstihdamı ile İlgili Literatür

Özellikle 1980'lerden itibaren hızlı bir gelişme gösteren girişimcilik anlayışı, erkekler kadar kadınlarında ilgi alanı içerisine girmiştir. Son yıllarda dünyada çalışanların demografik yapısında görülen birçok değişiklik kadınları da etkileyerek onları iş yaşamının vazgeçilmez aktörleri haline getirmiştir. Sanayi Devrimi'ne kadar kadınların görevleri çok belirgin bir şekilde ev veya el işi olarak belirlenmişken, sonraki dönemlerde kadınların toplumdaki yerinde anlamlı değişimler meydana gelmiştir (Nayır, 2008: 634).

Türkiye'de kadınların işgücü piyasasında yeterince yer almadığının ortaya konulduğu çalışmada bu durumun çeşitli engellerin etkisiyle olduğu ifade edilmektedir. Kadınların istihdamının istenilen seviyelerde olmasının önündeki başlıca engeller ise medeni durum, eğitim seviyesi, 0-5 yaş arası çocukların varlığı, toplumun kadınların çalışmasına karşı olumsuz yaklaşımı, yasal düzenlemelerin yeterli seviyede olmaması şeklindedir. Bu etkenlerin varlığı neticesinde Türkiye'de kadınların istihdamının OECD ve AB ülkelerine göre yetersiz bir seviyede olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 63).

Türkiye'de kadın istihdamının yoğunlukla tarım sektöründe olduğu görülmektedir. Kadınların istihdam edildiği alanlar arasında hizmet sektörünün artış eğiliminde olduğu tespit edilmektedir. Türkiye'de kadınların istihdam edilmeleri, bölgesel gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Gelişmemiş olan bölgelerde kadınlar ücretsiz aile işçiliği yapmakta ya da tarım sektöründe çalışmakta olduğu görülüyor iken gelişmiş bölgelerde hizmetler sektöründe daha fazla istihdam edilme şeklinde gerçekleşmektedir (Berber ve Yılmaz Eser, 2008: 1).

Kadınların dünya genelinde 19.yüzyılda taleplerini ifade etmeleri ve buna karşın haklar elde etmeleri söz konusu olmaktadır. Küresel ekonominin büyümesiyle birlikte kadınların da bu durumdan faydalanması beklenmekte olsa da bu beklenti yeterince

karşılık bulamamıştır. Küresel ekonomi büyürken kadınlar ve erkekler arasındaki ekonomik ayrım daha da derinleşmiştir. Kadınların istihdamında yeterince ilerleme kaydedilmemesi, yoksulluğun kadınlaşmasına neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın istihdamı konusundaki başlıca sorunlardan birisi olarak görünmektedir (Peker ve Kubar, 20112: 173).

İşgücüne katılım ve çalışma şartları bakımından kadınların konumu ayrı bir araştırma gerektirmektedir. Kadınların ekonomik ve sosyal olarak karşılaştıkları zorluklar, kadın istihdamının ayrı incelenmesindeki temel etkenlerdir. Kadınların sosyal olarak karşılaştıkları zorluklar arasında eğitim seviyesinin düşük olması, toplumsal cinsiyet, ataerkil zihniyet gibi faktörler yer almaktadır. Ekonomik faktörler ise düşük ücret, sosyal güvenlik haklarından faydalanamama şeklinde sıralanmaktadır (Önder, 2013: 35).

4. AB ve TÜRKİYE'DE KADIN İSTİHDAMI

Teknoloji ve kadın istihdamı konusunun Türkiye ve AB ülkeleri için araştırılması nedeni ile kadın istihdamı konusu bu ülkeler özelinde ele alınmaktadır. İlk olarak Avrupa Birliği ülkeleri için kadın istihdamına dair bilgilere verilirken sonrasında durum Türkiye için değerlendirilmektedir.

4.1. AB'de Kadın İstihdamı ile İlgili Faaliyetler

Avrupa Birliği, kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak amacına hizmet eden girişimleri ile bilinmekte olduğu için bu ülkelerdeki kadın istihdamı ile ilgili faaliyetler incelenmektedir. Kadınların işgücüne katılımlarını artırmak amacıyla Avrupa Birliğinin Amsterdam Anlaşması ile birlikte geliştirdiği politikaların sayısının arttığı görülmektedir (Korkmaz, Dilbaz Alacahan, Cesim, Yücel ve Aras, 2013: 1851). Bu anlaşma ile birlikte kadınların işgücüne katılımları konusunda Avrupa Birliğinin öncü konumuna gelmesi söz konusu olmuştur. Ancak bu noktada birlik içindeki her ülkenin aynı düzeyde başarı elde ettiği söylenememektedir. Ülkeler arasındaki farklılıklar böyle bir sonucun elde edilmesini olanaksız kılsa da genel hatlarıyla Avrupa Birliğinin kadın istihdamı ile ilgili faaliyetleri konusunda öncü rol üstlendiği söylenebilmektedir.

İşletmelerin yeni teknolojilere yönelimleri aracılığıyla yeni iş kollarının oluşturulması ve değişen piyasaya uyum sağlanması, küreselleşme ile birlikte AB için de temel hedefler arasında yer almıştır. AB ülkeleri bu hedefi gerçekleştirmeye çalışırken kadınlar ile erkeklere eşit iş olanakları sağlamayı amaçlamışlardır (Kesici, 2011: 84). Böylece iş piyasalarında kadınların yer alması suretiyle kadınların istihdamı ile ilgili gelişmelere uyum sağlanması beklenilmektedir. 1990'lı yıllar itibariyle AB ülkelerinin bu yöndeki girişimlerinin giderek arttığı, bu artışın günümüzde de devam ettiği değerlendirmesini yapmak mümkün görünmektedir.

Mevzuatlar özelinde AB'nin kadın istihdamı ile ilgili faaliyetler değerlendirilecek olduğunda 90'lı yıllardan daha öncesine gidilmesi gerekmektedir. Fırsat eşitliği ilkesi adı altında kadın istihdamı ile ilgili olan temel faaliyetler aşağıda sıralandığı şekildedir (Sayın, 2007: 60-61):

i. İlgili dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında fırsat eşitliğinin temeli 1957 yılında olmuştur.
ii. 1997 yılındaki Amsterdam Anlaşmasında eşit ücret ve eşit değer vurgusu yapılarak kadın istihdamı konusunda somut adım atılmıştır.
iii. Anlaşma gereğince kadınların istihdamını geliştirmek için kadın ve erkeklere yönelik uygulamalar geliştirilmesi görevi birlik ülkelerine verilmiştir.
iv. Sadece iş hayatında değil hayatın tüm evrelerinde kadın-erkek eşitliği için adımlar atılarak dolaylı olarak kadın istihdamına katkı sağlanmıştır.
v. Analık izni alındığı durumlarda işten çıkarma yasağı getirilerek kadın istihdamına katkıda bulunulmuştur.
vi. Kadınların sosyal sigorta ve sosyal hizmetlerden faydalanmaları için düzenlemeler yapılmış ve uygulamaya geçirilmiştir.
vii. İş hayatında cinsiyet ayrımcılığı yapılmasını önlemek için yaptırımlar uygulanması kararı alınmıştır.
viii. Kadınların karar alma pozisyonlarında çalışabilmelerine olanak sağlanmıştır.

Sıralanan gelişmeler aracılığıyla AB ülkelerinin kadın istihdamını artırmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır. Birlik içerisinde yer alan ülkelerde kadın istihdamı ile ilgili bu adımların olumlu yansımaları görülmüş olsa da kadın istihdamının erkek istihdamını geçtiği bir AB ülkesinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle kadınların hizmet sektörü başta olmak üzere tüm sektörlerde yer almasına yönelik girişimlerden bahsetmek mümkün olmaktadır.

AB'nin kadın istihdamı ile birlikte birliğin önemli değerlerinden olan eşitliği sağlamanın yanı sıra tüm bireyleri üretken hale getirme ve AB vatandaşlarının refah düzeyini artırma hedefi bulunmaktadır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi adına; iş ve aile hayatını dengeleyecek hizmetleri artırma, kadınların doğum gibi nedenlerle kariyerlerine ara vermelerinin ardından işe dönüşlerini kolaylaştırma, kadın istihdamını azaltacak vergi uygulamalarını kaldırma, kadınlar için esnek çalışma saatleri oluşturma, kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörlerde iyileştirme yapma gibi

faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir (AB, 2013). Tüm bu faaliyetler AB ülkelerinin kadın istihdamı konusunda olumlu yönde gelişme kaydetmesi amacını gerçekleştirmeye yöneliktir.

4.2. AB'de Kadın İstihdamı Verileri

1997'deki Amsterdam Anlaşması, AB kadın istihdamı açısından dönüm noktalarından birisi olduğu için AB'de kadın istihdamı verileri incelenirken bu dönemden sonrasına odaklanılması uygun görülmektedir. Böylece ilgili dönemde AB ülkelerinin kadın istihdamı konusunda ne yönde gelişmeler kaydettiğini belirlemenin mümkün olacağı düşünülmektedir.

AB'de kadın istihdamı verileri, birliğe üye olan seçilmiş ülkeler değerlendirmeye alınarak belirlenmektedir. Bu kapsamda ulaşılan temel veriler ise aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir.

Tablo 4.1. AB Ülkeleri Kadın İstihdamı Oranları (%)

Ülke	2001	2006	2011	2015	2018
Almanya	49,36	51,49	53,66	54,61	55,25
Belçika	41,72	45,62	46,81	48,02	47,88
Danimarka	59,81	61,16	59,63	57,71	58,05
Fransa	48,35	50,16	50,77	50,73	50,34
İtalya	36,02	37,97	37,94	39,00	40,00
B. Krallık	53,38	55,13	55,52	56,55	57,10
İsveç	58,48	59,22	59,44	60,66	61,08

Tablo 4.1 (devam)

Kaynak: Dünya Bankası, WDI (World Development Indicator)

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere AB ülkelerinin kadın istihdamı birlik genelinde 2001

Yunanistan	39,89	43,11	44,57	45,48	45,28
İspanya	39,46	47,45	52,13	52,32	51,65
Portekiz	53,42	55,57	54,61	53,78	53,87
Hollanda	53,22	57,19	58.09	58,20	57,99
Avusturya	48,78	51,24	53,84	54,54	54,83
Macaristan	40,86	43,20	43,90	47,25	48,28
AB-27	47,68	49,18	50,27	50,95	51,26

yılı sonrasında yaklaşık olarak yüzde 4 düzeyinde bir artış göstermektedir. Kadın istihdamının tüm ülkelerde yıllar itibari ile arttığı net bir şekilde görülmektedir. Sadece Portekiz' de bu artışın diğer ülkelere göre çok az olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.2. AB Ülkelerinde Kadın İstihdamının Sektörel Dağılımı (%)

Ülke	Tarım	Sanayi	Hizmet	Kamu
Almanya	1,1	14,2	40,4	44,3
Belçika	0,7	8,7	36,3	54,4
Danimarka	1,1	9,5	33,6	55,9
Fransa	1,9	10,3	35,3	52,5
İtalya	2,6	13,9	40,1	52,5
İngiltere	0,7	7,7	40,0	51,6
İsveç	1,0	7,7	34,7	56,7
Yunanistan	12,9	7,5	42,8	36,8
İspanya	2,5	9,0	45,2	43,4

Tablo 4.2 (devamı)

Portekiz	8,7	15,1	34,5	41,6
İrlanda	1,2	8,8	42,1	47,9
Avusturya	4,5	12,7	45,0	37,8
Macaristan	2,9	19,2	38,6	39,4
AB-27	4,0	12,5	39,8	44,6

Kaynak: Güner, Ural Uslan ve Çiçek, 2014: 62.

Tablo 4.2' de yer alan veriler, AB ülkelerinde kadın istihdamının kamu sektörü ve hizmet sektörü üzerinde yoğunlaştığını göstermekte, tarım ve sanayi sektörlerinin diğer sektörlere oranla oldukça düşük kaldığını işaret etmektedir. Böyle bir sonucun varlığı, AB ülkelerinin gelişmişlik düzeylerinin yüksek olması ile doğrudan ilişkilidir. Kadınların istihdam edilme oranlarının yanı sıra istihdam edilen sektörlere ilişkin veriler bu ifadeyi doğrular niteliktedir.

AB'de kadın istihdamı ile ilgili veriler, birliğe üye ülkelerin kadın istihdamı konusunda dünyanın ortalamasının üzerinde olduğunu ve dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. 1997 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması başta olmak üzere AB'nin kadın istihdamı konusunda atmış olduğu adımlar, kadın istihdamı ile ilgili göstergelere olumlu şekilde yansımış durumda olmaktadır. Yaklaşık 20 yıllık dönemde birlik üyelerinin (AB-27) kadın istihdamı düzeyinin yüzde 4 düzeyinde artması bu sonuca ulaşılmasındaki en temel faktördür.

4.3. Türkiye'de Kadın İstihdamı ile İlgili Faaliyetler

Kadınların toplumdaki rolü açısından Türkiye'de ataerkil zihniyetin yoğunlukta olması sebebiyle kadın istihdamının düşük oranda olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra ülkedeki kronik işsizlik sorunu, Türkiye'de kadın istihdamının düşük olmasına neden olmaktadır. Kadın istihdamı ile ilgili faaliyetlerin Türkiye özelinde incelenmesinde bu hususların göz önünde bulundurulması şarttır.

Türkiye'de istihdam oranı düşük düzeyde olup bunun temel nedeni kadın istihdam oranının düşük olmasıdır (Kesici, 2011: 92). Böyle bir durumda Türkiye'de kadın istihdamının artırılmasının ülke genelindeki yüksek işsizlik oranının azalmasına

önemli ölçüde katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Türkiye'de kadın istihdamını artırmak için girişimlerin arttığı görülmektedir.

Kadın istihdamını artırmaya yönelik faaliyetler, Türkiye'de birçok kanun ve uygulama ile birlikte desteklenmektedir. Böylece kadın istihdamının artırılması konusunda kesin çözümler elde edilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca AB üyeliği sürecinin devam etmesi Türkiye'nin kadın istihdamı konusunda girişimlerde bulunmasında etkisi olan bir başka konu olarak görünmektedir. Türkiye'nin kadın istihdamını artırma amacıyla uygulamaya koyduğu gelişmeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (AB, 2013):

i. Kadın ve erkek eşitliği ile ilgili hüküm anayasada onuncu maddede yer almaktadır.
ii. AB'ye uyum süreci kapsamında kadınlara yönelik ayrıcalıkla ilgili kanun tasarısı hazırlanarak onaya sunulmuştur.
iii. Kadın istihdamını artırmaya yönelik genelge 25 Mayıs 2010'da yürürlüğe girmiştir.
iv. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından kadınların istihdamını artırmaya yönelik politikalar 2009 yılı itibariyle ivme kazanmıştır.
v. Süt izni, doğum ve ebeveyn izni ile ilgili düzenlemelerle birlikte kadınların çalışma hayatında yer alması teşvik edilmektedir.
vi. Kadınların çalışmasına yönelik teşvik içeren paketler hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.
vii. 6111 sayılı kanunla kamudaki kadın çalışanlara bir yıla kadar ücretsiz doğum ve ebeveyn izni fırsatı tanınmıştır.
viii. Kadınların istihdamını artırmak için işveren primleri –koşullara göre değişmek kaydıyla- işsizlik sigorta fonundan karşılanmaya başlanmıştır.
ix. Kadınların istihdamının artırılması Türkiye'de istihdam önceliği olarak belirlenmiştir.

Yukarıda yer verilen maddelerden anlaşılacağı üzere Türkiye'de kadın istihdamını artırmak amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. Bu kısımda sunulan bilgiler,

Türkiye'nin kadın istihdamı konusunda geride kaldığının bilincinde olarak kadınların işgücüne katılımını teşvik edecek girişimlerde bulunduğunu işaret etmektedir.

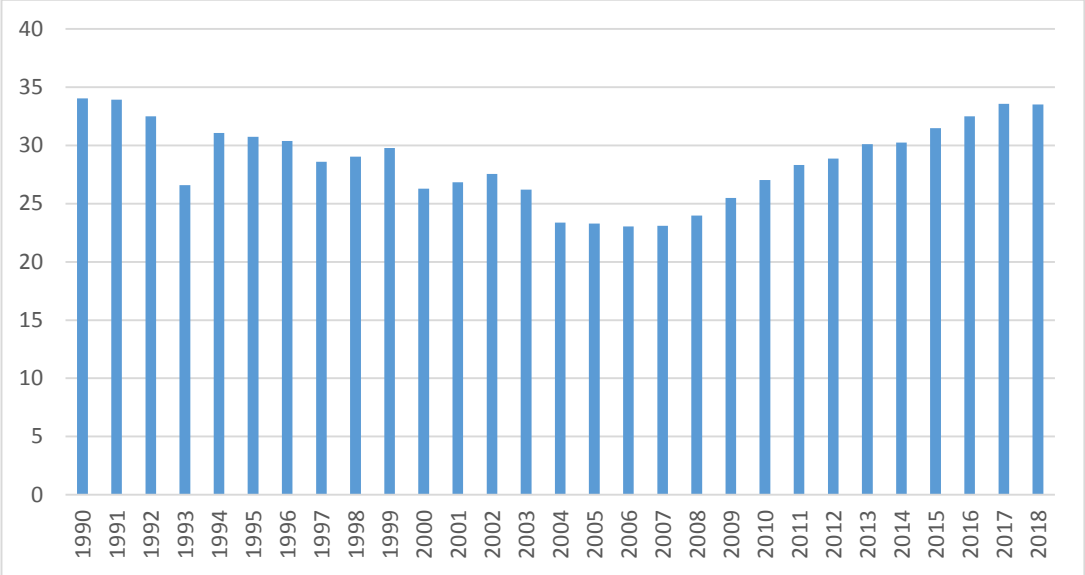
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW), kadın istihdamıyla ilgili faaliyetler kapsamında değerlendirilmektedir. Anlaşma 1979 yılında imzalanmıştır. "Taraf Devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır"[1]. Kadın istihdamı konusunda erkeklere karşı ayrımcılığın önüne geçilmesine katkı sağlayacak bir anlaşma olarak CEDAW, kadınların çalışma haklarının erkeklerle aynı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.4. Türkiye'de Kadın İstihdamı Verileri

Türkiye'de kadın istihdamı ile ilgili veriler incelenirken AB ülkeleri için yapılan incelemeye paralel şekilde ilerleme kaydedilecektir. Tablo 3.3'de Türkiye için erkek işgücü oranlarının yanı sıra kadın işgücü oranları verildiğinden Türkiye'de kadın istihdam oranı şekilsel olarak Şekil 4.1'de verilmektedir. 1990'lı yıllardan 2018 yılına kadar Türkiye' de kadın istihdamına dair ilerleme kaydedilemediği şekilden çıkarılmaktadır. Buna göre 2001, 2004 ve 2008 kriz yıllarında kadın istihdam oranları azalmışken diğer yıllarda benzer eğilim taşıdığı gözlenmektedir.

[1]https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf (Erişim Tarihi: 29.07.2019.)

Şekil 4.1. Türkiye'de Kadınların İstihdam Oranları (%)



Türkiye'de kadın istihdamının yıllar içinde sektörlere göre nasıl geliştiği ise tablo 4.3 üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Türkiye'de Kadın İstihdamının Sektörlere Göre Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmet	Diğer
2004	51	16	33	1
2005	46	16	37	1
2006	44	16	40	1
2007	43	15	41	1
2008	42	15	42	1
2009	42	15	43	1
2010	42	15	42	1
2011	42	14	43	1
2012	39	14	46	1
2013	37	15	48	1
2014	32	17	50	1
2015	31	16	53	1
2016	28	16	55	1
2017	28	16	55	1

Kaynak: Toksöz,2014:36.

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere Türkiye'de kadın istihdamının ağırlıklı olduğu sektörler hizmet sektörü ve tarım şeklindedir. Tarımda kadın istihdamının 10 yıllık süreçte yüzde 14 düzeyinde azalmasına karşın hizmet sektöründe kadın istihdamının aynı zaman diliminde yüzde 15 oranında artış göstermesi dikkat çekmektedir. Bu da Türkiye'de tarım sektöründe kadın istihdamının azalması ve hizmet sektörüne yönelimin artması sonucunu doğurmaktadır. Sanayi sektörü ve diğer sektörler için ise kayda değer bir değişimin olmadığı, yine yukarıdaki tablo aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Tablo 4.4. Türkiye'de İşgücüne Katılımın Yaşlara ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yıl	Yaş Grubu	Kadın	Erkek
2004	15-24	25.0	51.3
	25-34	29.3	94.0
	35-44	27.6	94.4
	45-54	21.1	72.7
	55-64	16.7	45.9
	65+	7.3	23.3
2009	15-24	25.8	52.2
	25-34	35.3	93.7
	35-44	33.1	94.3
	45-54	23.9	74.5
	55-64	16.3	44.8
	65+	5.9	19.6
2013	15-24	27.5	51.9
	25-34	41.3	93.5
	35-44	42.1	94.5
	45-54	31.3	79.5
	55-64	18.7	48.2
	65+	6.2	20.5

Kaynak: Toksöz,2014:31.

Türkiye'de kadın istihdamı ile ilgili veriler incelenirken AB ülkelerindeki incelemeden farklı olarak yaş grubu faktörüne göre değerlendirmeye yer verilmesi uygun görülmüştür. Bu kapsamda erkeklerin ve kadınların işgücüne katılım düzeylerinin yaşa göre değerlerinin yer aldığı veriler yukarıdaki tabloda gösterildiği şekildedir.

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranlarının en yüksek olduğu yaş aralıkları 25-34 ve 35-44 olarak görünmektedir. 2004 yılından 2013 yılına kadar geçen sürede bu veride kadınların işgücüne katılım oranlarının özellikle 25-54 yaş aralığında önemli ölçüde arttığı anlaşılmaktadır.

Türkiye'de kadın istihdamı ile ilgili ulaşılan bilgilerin gösterdiği üzere kadınların istihdam edilme düzeyleri artış eğilimi içerisindedir. Ancak bu artışın AB üyesi ülkeler içerisinde yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle kadınların istihdamı ile ilgili faaliyetlerin artırılması gerekmektedir.

OECD üyesi ülkeler arasında Türkiye, kadın istihdamında en düşük değerlere sahip ülke konumundadır. Türkiye'ye en yakın olan ülke yüzde 47,8 ile Meksika iken OECD ülkelerinin ortalaması ise yüzde 62,3 olarak belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2015). Tüm bunlar Türkiye'de kadın istihdamı konusunda sistemli bir başarının olmadığını göstermektedir.

AB ülkeleri için sunulan veriler ile karşılaştırıldığında Türkiye'de kadınların istihdam edilme düzeyi, oldukça düşük bir seviyede kalmaktadır. Öyle ki ulaşılan veriler, AB ülkelerindeki kadın istihdamı düzeyinin Türkiye'deki kadın istihdamı düzeyinin yaklaşık iki katı olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye'nin kadın istihdamı ile ilgili konularda daha yoğun girişimlerde bulunması gerektiği bu veri ile birlikte anlaşılmaktadır.

4.5. Türkiye'de Kadın İstihdamının Zorlukları

Türkiye'de kadın istihdamını zorlaştıran etkenler sosyal, ekonomik ve toplumsal faktörler çatısı altında birçok farklı nedeni içermektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'deki istihdam düzeyinin düşük kalmasında hukuki eksikliklerin de etkisi olduğu

bilinmektedir. Bu kısımda değerlendirme ile birlikte Türkiye'de kadın istihdamını zorlaştıran nedenlerin belirleneceği düşünülmektedir.

"Kadın-erkek eşitliğini biçimsel bir eşitlik olarak algılayan yasal düzenlemeler kadınların emek piyasasındaki konumunu daha da olumsuz etkilerken, daha önce anne ve eş rolleri üzerinde onlara sağlanan hak ve ayrıcalıklardan belli oranlarda mahrum kılmakta, ev içi yüklerini ise ağırlaştırmaktadır" (Yakut, 2015: 79). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere toplumda kadın-erkek eşitliği konusunda farklı düşüncelerin varlığı, kadının iş hayatını ve evdeki rolleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu da Türkiye'de kadın istihdamı konusunda karşılaşın temel zorluklar arasında yerini almaktadır. Hukuki engeller, Türkiye'deki kadın istihdamı konusunda karşılaşılan engellerden birisidir. Açıklanan bu zorluk, kadın istihdamının hukuki engelleri arasında değerlendirilmeye müsaittir.

İstihdam konusunda kadınlara özgü zorluklardan bir tanesi de cam tavandır ve bu zorlukla Türkiye'de sık sık karşılaşılmaktadır. Cam tavan, kadınlara karşı bariz bir şekilde ayrımcılık yapılmasa dahi kadınlara karşı gizli bir şekilde önyargının devam etmesini ifade etmektedir. Cam tavanın var olduğu bir işletmede kadınların yükselmesinin de önüne geçilmesi söz konusu olmaktadır. Cam tavana göre kadınlara karşı uygulanan ayrımcılık çok yaygın olduğu için işletme içerisindeki kimse bu ayrımın farkına dahi varmamaktadır. Kadınların istihdamındaki temel zorluklardan birisi olan cam tavan kavramının ilk kez literatürde yer alması ise 1986 yılına kadar uzanmaktadır (Önder, 2013: 53).

Türkiye'de kadın istihdamının zorlukları –engelleri- arasında yer alan diğer hususlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Kılıç ve Öztürk, 2014: 118):

i. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği,
ii. Ataerkil yaklaşım,
iii. Aile yapısı,
iv. Toplumsal yapı,
v. Eğitim seviyesinin düşük olması,
vi. Yasal düzenlemelerin yetersiz kalması,

vii. Sosyo-ekonomik faktörler,
viii. Emek piyasasının talep yapısı,
ix. İş ve aile yaşamı arasında uyum sağlanamaması,
x. Kadınların girişimcilik düzeylerinin düşük olması,
xi. Kadınların istihdam konusundaki örgütlenmelerinin yetersiz seviyede kalması,
xii. Ev işçisi olarak çalışan kadınların birtakım haklardan faydalanamıyor olmaları şeklindedir.

Görüldüğü üzere Türkiye'de kadın istihdamının zorluklarını oluşturan pek çok nedenden bahsedilmektedir. Bu nedenlerin toplumdaki zihniyetin yanı sıra işle ilgili süreçlere bağlı olabildiği anlaşılmaktadır. Eğitim örneğinde olduğu gibi kadınların kendileri ile ilişkili faktörlerin de Türkiye'de kadın istihdamını zorlaştıran faktörler arasında yer alması söz konusu olmaktadır. Tüm bunlar, Türkiye'nin kadın istihdamı hedeflerinin gerçekleşmesinin önünde birer engel niteliği taşımaktadır ve bu nedenle çözüme ulaştırılması gereken konular arasında yer almaktadır.

Türkiye ve AB ülkelerindeki kadın istihdamı ile ilgili sunulan veriler, Türkiye'deki toplumsal ve ekonomik yapının kadınların istihdam edilmesinin önündeki engeller arasında yer aldığını göstermiştir. Türkiye'nin kadınların istihdamı konusunda kayda değer düzeyde gelişme kaydedebilmesi adına bu kısımda ifade edilen zorlukları aşması gerektiği değerlendirmesini yapmak mümkün olmaktadır. Aksi takdirde kadın istihdamı konusundaki hedeflerin gerçekleşmesi son derece güç bir yapıda olmaktadır.

Türkiye'deki düşük istihdam sorunu, esasında kadın istihdamının düşük olması sorunu olarak görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015). Bu nedenle Türkiye'nin kadın istihdamı konusunda daha yoğun çaba göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde kadın istihdamı özelinde ülkedeki genel istihdam sorunun devam etmesi beklenmektedir.

4.6. Teknoloji ve Kadın İstihdamı ile İlgili Literatür

Kadınların istihdam edilmesi konusunda belirleyici olan faktörlerden birisi de teknolojideki gelişmelerdir. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla birlikte kadınların

daha farklı alanlardan istihdam edilmeye başlaması, kadın istihdamı açısından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte kadın istihdamı ile teknoloji etkileşimi, çalışma şartları ve işgücü piyasasının durumundan bağımsız düşünülememektedir. Bu noktadaki bir diğer belirleyici etken eğitimdir. Çünkü kadınların istihdam edilmesi konusundaki taleplerin eğitimle doğrudan ilişkisi bulunmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012: 47).

Türkiye'de ve dünyada kadınların istihdam edilmesinde farklı sorunlarla karşılaşılmasına karşın son yıllardaki gelişmeler, kadınların istihdamına karşı olumlu bir yaklaşımın oluşmaya başladığı ve kadın istihdamının desteklenmeye başladığını göstermektedir. İlgili literatürde yer alan çalışmalar da bu durumu doğrulayan sonuçlar ortaya koymaktadır. Özellikle artan teknolojik olanaklarla birlikte kadınların nitelik gerektirmeyen işlerin yanında nitelik gerektiren, teknik bilgi ve beceri ihtiyacı içeren işlerde istihdam edilmeye başladıkları görülmektedir. Böylece teknolojik gelişmeler ile kadınların istihdam edilmeleri arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Durmaz, 2016: 41).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kadınların istihdamında olumlu yönde seyreden gelişmeler gözlense de bazı işlerin kadınlara özgü iş, bazı işlerin de erkeklere özgü iş olarak nitelendirilmesi devam etmektedir. Örgütlerdeki cam tavan sendromunun aşılamaması, bu süreçte etkili olmaktadır. Hemşirelik, sekreterlik, satış elemanlığı, sosyal hizmet gibi meslekler kadınlara yönelik meslekler olarak ifade edilirken mühendislik, bilim işleri, montaj gibi işler de erkeklere özgü işler biçiminde düşünülmektedir (Önder, 2013: 51). Böyle bir düşüncenin varlığı, teknolojiyle birlikte gelişen kadın istihdamının henüz istenilen düzeyde olmadığını, kadınların çalışma hayatındaki varlığına yönelik bazı önyargıların aşılması gerektiğini gösteren bir sonuçtur.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği koşullar, teknolojinin düzenli olarak gelişmesini sağlamaktadır. Bu durum kadın istihdamını etkileyen temel faktörlerden birisidir. Gelişen teknolojiyle birlikte kadınların eğitim düzeyleri artış göstermekte, daha farklı işlerde yer almaya başlamaları gerçekleşmektedir. Bu nedenle kadınların

istihdam edilmesini teknoloji ve eğitim faktörlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirmeye almak doğru olmamaktadır (Küçük, 2015: 2).

Kadınların teknofobik, erkeklerin ise teknolojik araçların kullanımında daha iyi olduğu iddiası üzerine 12 Latin Amerika, 13 Afrika ülkesinde 2005'den 2008'e kadar verilerin kullanımı ile bilgi iletişim teknolojilerinin dijital cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkisini inceleyen Hilbert (2011), bilgi ve iletişim teknolojilerine daha az erişimin istihdam, gelir ve eğitim açısından olumsuz sonuçlara neden olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, kadınların dijital araçlar kullanımında daha aktif olmalarının iddia edilen dijital cinsiyet eşitsizliğini bir fırsata dönüştürebileceği de çalışmanın önemli sonuçları arasında yer almaktadır.

Islam (2015), kadınlar, azınlıklar ve dezavantajlı grupların güçlendirilmesinde kilit çözümün bilgi ve iletişim teknolojileri olduğu düşüncesi üzerine 1995-2013 yılları için Güney Asya'da kadının gücünün göstergesi olarak kadınların istihdam oranları, ilk ve ortaokul düzeyinde kadınların okullaşma oranını ile bilgi-iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ampirik araştırma sonucunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kadınların güçlenmesi üzerine olumlu bir etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Efobi vd. (2016), 1990-2014 dönemi için 48 Afrika ülkesinde teknolojik ilerlemenin kadının ekonomik katılımı yoluyla cinsiyet kimliğini nasıl geliştirdiğini sıradan regresyon, sabit etkiler ve sistem genelleştirilmiş momentler yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışmada kadınların ekonomik katılımını ölçmek için kadının işgücüne katılımı ve istihdam oranları; teknolojik ilerleme için ise internet penetrasyonu, cep telefonu penetrasyonu ve sabit geniş bant abonelikleri kullanılmıştır. Bulgular, teknolojideki ilerlemenin kadınların ekonomik katılımını arttırdığını göstermiştir.

Teknolojilerin özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin kadınlar, engelliler gibi düşük vasıflı işgücünün ve geleneksel olarak marjinalleşmiş grupların işgücü piyasasına dâhil edilmesini sağladığı varsayımı üzerine Nikulin (2017), 60 gelişmekte olan ülke için 2000-2014 yıllarını temel alarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin kadınların

işgücüne katılımı üzerindeki etkisini panel veri analizi ile araştırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kadın işgücüne katılım konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin oldukça önemli bir katkısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Korkmaz ve Korkut (2012), kadın işgücünü araştırdıkları çalışmada Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller arasında eğitim, toplumun algısı ve yasal düzenlemelerin yetersizliğini ön plana çıkaracak yönde sonuçlar elde etmişlerdir. Araştırmacılar, teknoloji kullanımı ve kadın işgücü ilişkisine dair bir çıkarımda bulunamamıştır.

Önder (2013), kadın işgücünün Türkiye'deki görünümünü araştırdığı çalışmada 2004 yılından itibaren Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının arttığını gösteren sonuçlara ulaşmıştır. Araştırmacıya göre bu artışın nedeni internet kullanımının artması ya da teknoloji kullanım eğiliminin yükselmesi değil kentleşmenin düzenli bir şekilde artış göstermesidir.

Özmen (2012), "Türkiye'de kadın istihdamı ve mikro kredi" isimli makalesinde kadın istihdam düzeyinin düşük olduğuna ve Türkiye'de devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen girişimlerin olduğuna dikkat çekmiştir. Kadınların işgücüne katılımlarını artırmak için yoksulluk önleyici bir araç olarak mikro kredi kullanımının teşvik edilmesi ve bu sayede kadınların çalışmaya yönelmesi ile birlikte milli gelirin artması gerçekleşecektir. Bu kısımdaki diğer araştırmalara benzer şekilde teknoloji kullanımı ile kadınların işgücüne katılımları arasında bağlantı kuran bir ayrıntıya rastlanmamıştır.

Durmaz (2016), kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları engellerin neler olduğunu ortaya koymak adına yaptığı çalışmada teknolojik faktörlerin etkisini işaret etmiştir. Araştırmada teknolojik gelişmelerin artması ve toplumsal yapının değişmesi neticesinde kadınların nitelik gerektiren, teknik becerilerini kullanabilecekleri ve mesleki becerilerini göstermeleri gereken işlerde yer alabilecekleri yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Kadınların işgücüne katılımı ve teknoloji ile ilişkili sonuçlar içermesi bakımından bu çalışma ile benzerlikler içermesi, ilgili çalışmayı ve sonuçlarını daha değerli hale getirmektedir.

Karpat Çatalbaş (2015), kadınların işgücüne katılımlarında belirleyici olan faktörlere ilişkin bir çalışma hazırlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre gelişmekte olan ülkeler kadınların işgücüne katılımı konusunda geride kalmış durumdadır. Kadınların işgücüne katılmalarının sürdürülebilir kalkınma açısından belirleyici konumda olması, gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarının düşüklüğüne ilişkin ilerleme kaydedilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ülkelerdeki doğurganlık hızı, boşanma oranları, kayıt dışı istihdam, ekonomik kriz, kadınların eğitimi gibi faktörler kadınların işgücüne katılımlarında belirleyici bir konumdadır. Çalışmada aynı zamanda Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranlarının diğer gelişmekte olan ülkelerin gerisinde olduğu, kadınların istihdamına yönelik daha fazla girişimde bulunulması gerektiği ifade edilmiştir.

Alp (2007), yapmış olduğu tez çalışmasında değişen aile yapısı ile bağlantılı olarak kadınların yeni çalışma biçimleri ile kadınların statülerindeki değişimin geniş çevrelerde kabul gördüğünü ifade etmiştir. Kadınların çalışma yaşamına katılımları, çalışma yaşamındaki esnek uygulamalarla birlikte daha yüksek düzeye ulaşabilmektedir. Bununla birlikte kadınların işgücüne katılımlarının iş ve aile yaşamında dengesizlikleri meydana getirdiği tespit edilmiştir. Çalışmada kadınların işgücüne katılımlarının eğitimle birlikte desteklenmesinin gerektiği, eğitimsiz işgücü için sorunların ortaya çıktığı ortaya konulmuştur. Kadınların statülerinin değişmesinin toplumda meydana getirdiği farklılıkları ele alan bu çalışmada iş hayatında kadınların yaşadığı sorunların çözümünün kadının aile hayatındaki yerine dair ortaya çıkan sorunların çözümüyle ilgili olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca ailenin değişim süreci yaşaması ile kadınların iş hayatındaki yerinin birbirinden bağımsız bir şekilde ele alınmasının mümkün olmadığı, ulaşılan temel sonuçlardan birisi konumundadır. Kadınların iş hayatında yaşadıkları sorunların çözümü noktasında esnek çalışma saatlerinin uygulamada kolaylık bakımından sık sık tercih edilen bir yapıda olduğu tespit edilmiştir.

Soysal (2010), Türkiye'de kadın girişimcileri ele aldığı çalışmasında küreselleşmenin getirdiği koşulların kadınların girişimciliklerini artırdığını belirtmiştir. Kadın girişimcilerin dünyadaki gelir dağılımında adaletsizlikten etkilenen bir yapıda olduğunu tespit etmişlerdir. Kadın girişimciliğinin özellikle gelişmiş ve gelişmekte

olan ülkelerde özendirilmesi yönündeki girişimlerin artış gösterdiği, çalışmada elde edilen sonuçlar arasında yer almaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte artan ekonomik beklentilerin kadınların girişimciliğine katkı sağladığı yönünde ulaşılan sonuçlar bu çalışma ile ilişkilendirilen sonuçlar arasında görünmektedir. Cam tavan sendromunun kadınların iş yaşamında karşılaştıkları engellerin başında geldiği çalışmada elde edilen sonuçlardan birisidir. Kadınların iş hayatında ve girişimcilikte karşılaştıkları sorunların ekonomik hayatta üstlenilen roller aracılığıyla aşılabileceğini gösteren bulgular, çalışmanın dikkat çeken sonuçları arasında yer almaktadır. Kadınların ekonomik anlamda güçlü olmaları ile birlikte yanlış yönetim, şiddet ve diğer yıkıcı çatışmaların önüne geçilmesinin gerçekleşeceğinin ifade edildiği çalışmada kadın girişimciliğinin bu noktada yardımcı roller üstleneceğine değinilmiştir. Kadın girişimciliğinin gelişmesiyle birlikte ekonomik ve toplumsal hayatta yeni fırsatların meydana geldiği çalışmanın dikkat çeken sonuçlarından birisidir. Buna ek olarak kadın girişimciliği, çalışma yaşamını daha etkili bir hale getirerek tüm ekonomik sisteme katkı sağlayacak bir yapıda olarak belirlenmiştir.

İnce (2012), değişen dünyada evlerin üretim mekânı olmaktan çıktığı yönünde bulgular ortaya koymuştur. Dünyanın rasyonelleşmesi ve bunun sonuçlarının nesneler üzerinden ele alınması girişimleri, bireylerin davranışları ve yaşamları üzerinde etkili olmaktadır. Kadınların çalışma hayatlarında yer almaya başlamalarının da dünya genelindeki yaşam tarzının değişmesiyle birlikte ilişkilendirilmesi söz konusudur. Yalnızca değişen teknolojinin değil kadının değişen rolünün de bu sonuçların elde edilmesinde belirleyici konumda olduğunu gösteren sonuçlar dikkat çekmektedir. İnsanların hayatlarının her evresinde yaşanan değişimlerin teknolojik kolaylıklarla bir araya gelmesi, kadınların toplumdaki rollerinin de değişmesini beraberinde getirmiştir.

Oktik (1997), "turizm sektöründe çalışan kadınların toplumsal değişime etkileri" başlıklı makalesinde 1990'lı yıllar itibariyle dünyanın tamamında yaşanan hızlı değişimlerin toplumsal yaşamın tüm kesimlerinde etkisini gösterdiğini ifade etmiş, böylece kadınların çalışma yaşamında daha fazla yer edinmeye başladıklarını belirtmiştir. Turizm sektörü özelinde gerçekleşen bu çalışmada toplumlardaki sosyal yapının kadınların çalışma yaşamında yer almasındaki temel belirleyicilerden birisi olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada dikkat çekilen sonuçlardan birisi de kadının

niteliksiz olarak turizmde çalıştırılmasının köylerdeki toplumsal değişimde önemli bir yeri olduğudur. Turizm sektöründe çalıştırılan kadınlara eğitim ve sosyal güvence açısından yatırım yapılmadığı takdirde tatil bölgelerinde turizm sektöründe çalışan kadınların bir çalışan olarak gelişim kaydetmesinin mümkün olmayacağı ifade edilmiştir. Bu sebeple çalışmada kadınların iş hayatında yer almaları kadar eğitim ve sosyal güvence açısından gelişim kaydedilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

5. VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada AB ülkeleri ve Türkiye' de 2000-2015 yılları arasında teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini araştıran bu çalışmada, konunun dinamik bir özellik taşıması nedeniyle dinamik panel veri yöntemlerinden en iyi tahmin sonucunu veren GMM-Sistem yöntemi kullanılmıştır. Çalışma içerisinde Dünya Bankası'ndan elde edilerek kullanılan değişkenler kısaca Tablo 5.1.'deki gibi özetlenmiştir.

Tablo 5.1. Model Değişkenleri

Değişken	Tanımı
K. istihdam	Kadın istihdam oranı (15+ kadın nüfusu içerisindeki işgücüne katılım oranı)
GSYH	2011 sabit fiyatlarla kişi başı GSYH' nın logaritması
Ar-Ge	Araştırma-Geliştirme harcamalarının GSYH içerisindeki payı
Göç	Net göç
Yoksulluk	Yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki insanların toplam nüfus içerisindeki yüzdesi
Patent	Yüksek teknolojili patent başvurusu (1 milyon insanda bir)
Internet	İnternet kullanıcı sayısı (100 insanda bir)
Etkinlik	Hükümet etkinliği
Eğitim	Son 4 hafta içinde 25-64 yaş aralığında herhangi bir mesleki eğitime/staja katılan kadın oranı
Borçlanma	Net borç verme (+) / Net borçlanma (-) oranının GSYH içerisindeki payı
Yükseköğretim	Yükseköğretim düzeyine sahip kadın oranı
İlköğretim	İlköğretim düzeyine sahip kadın oranı

Tablo 5.1'de analizlerde kullanılan betimsel istatistikler yer almaktadır. Modellerde kullanılan bağımlı değişken olan kadın istihdam oranının (K. istihdam) ortalaması yaklaşık olarak %56 iken en düşük oran 2005 yılında 22.319 ile Türkiye'ye, en yüksek oran ise 2008 yılında 74.063 ile Danimarka'ya ait olmaktadır. Araştırma sorusu için kullanılan değişkenlerden biri olan yüksek teknoloji değişkeninin (patent) ortalaması 17.73 iken en düşük değer 2001 yılında 0.005 ile Türkiye'ye en yüksek değer ise 2004 yılında 131.890 ile Finlandiya'ya aittir. Teknolojiyi temsilen kullanılan diğer değişken olan internet kullanıcısı oranı (internet) ise yaklaşık olarak 55 iken en düşük oran 3.614 ile 2000 yılında Romanya'da, en yüksek oran ise 97.334 ile 2015 yılında Lüksemburg'da gerçekleşmiştir. Araştırma geliştirme harcamaları (Ar-Ge) yine

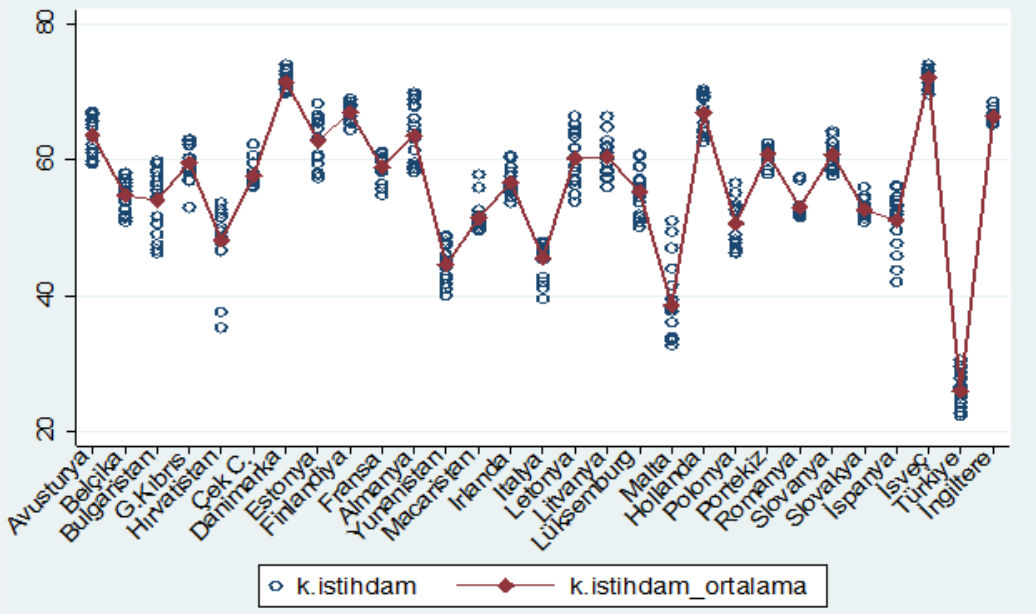
teknolojiyi temsilen kullanılan bir değişken olmak üzere ortalama olarak 1.410 şeklindedir. En düşük değer 0.23 ile 2000 yılında Güney Kıbrıs'a, en yüksek değer ise 2001 yılında 3.91 ile İsveç 'e aittir.

Tablo 5.2. Model Değişkenlerinin Betimsel İstatistikleri

Değişken	Sayı	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
K. istihdam	464	56,3722	10,1470	22,319	74,063
GSYH	464	10,0931	0,7047	8,297	11,608
Göç	387	69,7800	50,1948	33,800	86,300
Yoksulluk	327	25,4823	10,0617	13,900	66,400
Patent	398	193.729	114,0155	1	390
Ar-Ge	454	1,410	0,872	0.23	3,91
İnternet	464	55,0173	24,3285	3,614	97,334
Etkinlik	406	1,1213	0,6398	-0,435	2,357
Eğitim	443	10,1264	8,5747	0,800	39,200
Borçlanma	446	-2,8307	3,6733	-32,100	6,900
Yükseköğretim	452	22,8438	8,9027	3,900	41,600
İlköğretim	452	32,5577	15,0196	11,700	81,700

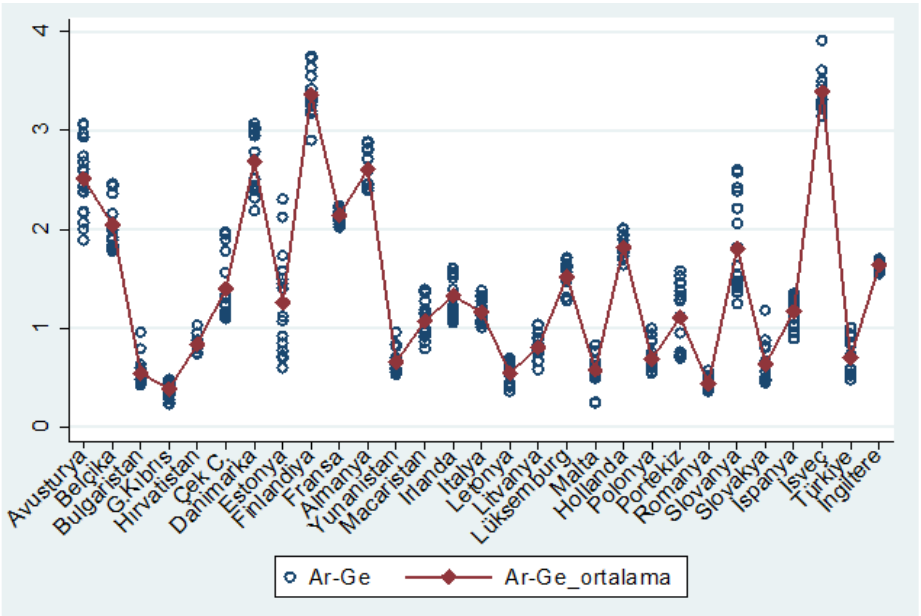
Çalışmada yer alan 29 ülkenin ortalama kadın istihdam oranı %56,37 olarak ölçülmüştür. %72, 12 oranı ile ilk sırada İsveç, %71,5 oranı ile Danimarka ikinci ve % 66,36 oranı ile de İngiltere üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ise %25,90 oranı ile en son sırada yer aldığı görülmektedir. Kadınların işgücü katılma ve istihdam oranlarının OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığı rapora göre, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı dünyanın çok gerisinde olduğu görülmektedir.

Şekil 5.1. AB Ülkeleri ve Türkiye' de Kadın İstihdamı



Çalışmada teknolojiyi temsilen kullanılan değişkenlerden biri olan Ar-Ge harcamaları dikkate alındığında Romanya, G. Kıbrıs, Türkiye gibi ülkelerin göreceli olarak daha düşük değerlerinin olduğu İsveç, Finlandiya, Danimarka gibi ülkelerin ise göreceli olarak Ar-Ge harcamalarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Şekil 5.2).

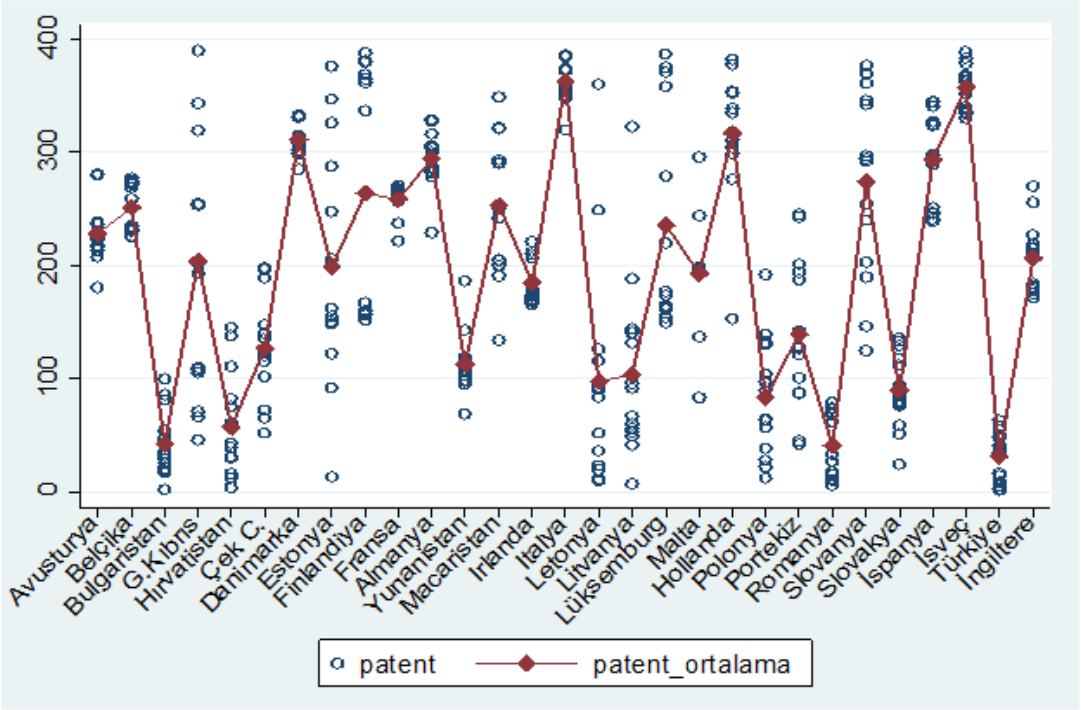
Şekil 5.2. AB Ülkeleri ve Türkiye' de Ar-Ge Harcamaları



Bir başka teknolojiyi temsilen kullanılan değişken olan yüksek teknolojili patent başvuruları şekilsel olarak değerlendirildiğinde Bulgaristan, Romanya, Türkiye gibi

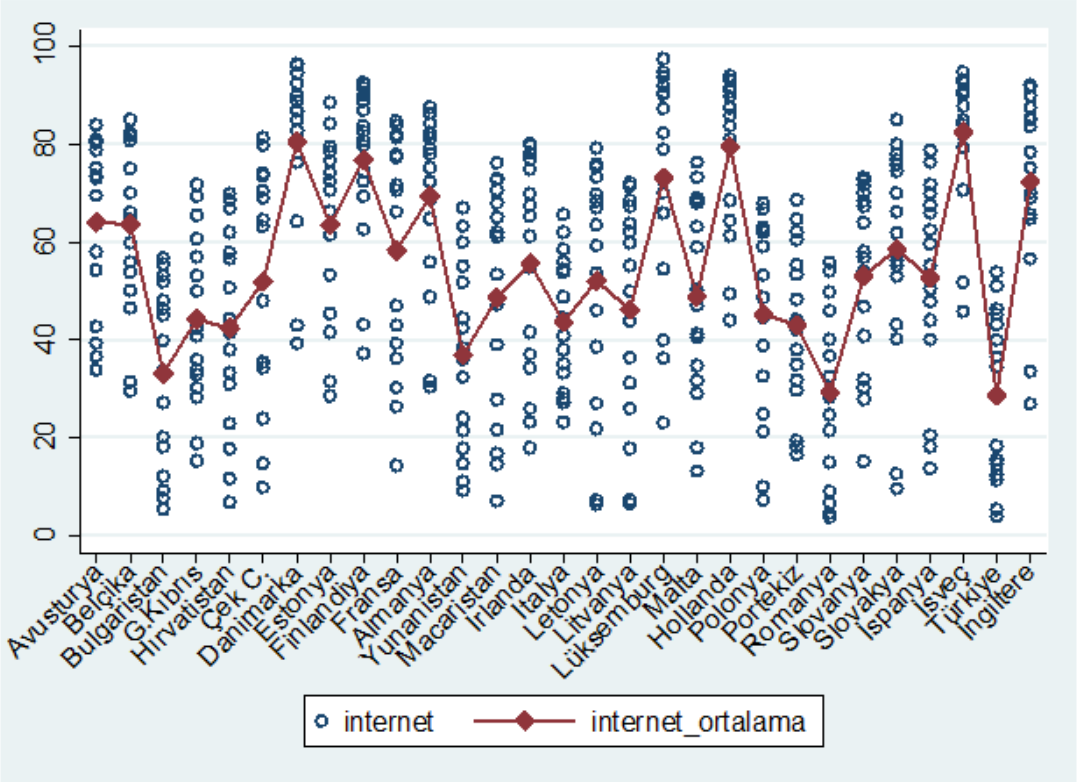
ülkelerin ortalamalarının göreceli olarak düşük; İtalya, İsveç gibi ülkelerin ise yüksek olduğu gözlenmektedir (Şekil 5.3.).

Şekil 5.3. AB Ülkeleri ve Türkiye' de Yüksek Teknolojili Patent Başvuruları



Yine teknolojiyi temsilen kullanılan internet kullanıcısı sayısı şekilsel olarak dikkate alındığında benzer şekilde Türkiye, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'da internet kullanıcı sayısının ortalama olarak daha düşük; İsveç, Hollanda, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde ise daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4. AB Ülkeleri ve Türkiye' de Kullanılan İnternet Kullanıcısı Sayısı



Analizlerde bağımlı değişken kadın istihdam oranı ve teknolojiyi temsilen kullanılan ar-ge harcamaları, yüksek teknolojili patent başvurusu ve internet kullanıcı sayısı ile üç farklı model dinamik panel veri analizi yöntemlerinden biri olan sistem-GMM yöntemi ile tahmin edilmektedir. Sistem-GMM yöntemi açıklanmadan önce ilk aşamada panel veri analizi yöntemi ile ilgili bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

5.1. Panel veri nedir?

Panel veri; birimlerden toplanan yatay kesit verilerinin belirli bir zaman aralığında bir araya getirilmesi ile oluşturulur. Birimler her zaman gözlemlenirse, bu panel verisine dengeli panel veri, birimler bir sürede gözlenmiyorsa buna dengesiz panel verileri denir. Bir panel verisi oluşturan her birim kendi özelliklerine sahiptir. Birimlerin özelliklerini yansıtan değişkenlere birim etki denir. Panel verilerini oluşturan bir diğer olgu ise zaman boyutudur ve bazı özel niteliklere sahip olabilir. Zaman özelliklerini yansıtan değişken, zaman etkisi olarak da adlandırılır (Alpay, 2013: 3).

Panel veri analizinde, ilgili analizin yapılacağı verilere ‘’panel’’ denir. Buradaki panel, bir işletme, herhangi bir ülke veyahut insanlar olabilir. Önemli olan bu verilerin bir

zaman dilimi içerisinde izlenmesidir. Zaten bu şekilde olduğundan panel veri analizinden söz edilebilmektedir. Bahsi geçen birimlerin ve gözlemleri yapılan olguların karşılıları bir sayı ile belirlenmektedir. Belirlenen bu sayılar panel veriyi meydana getirmektedir. Analiz ise yatay kesitlerin zaman boyutuyla birlikte değerlendirilmesi sonucunda yapılan tahminleme metodudur (Arı ve Özcan, 2011: 108).

5.2. Panel Veri Kullanımının Avantajları

Panel veri setlerinde, özellikle ekonomi araştırmalarında, zaman serileri ve yatay kesit verileri bir arada bulunduğundan sebep önemli derecede üstünlüklere sahip olduğu bilinmektedir. Bu üstünlüklere kısaca değinecek olursak (Alpay, 2013: 3-4):

i. Kişinin zamanla yarattığı örnekleri gösteren bir panel, örnekteki her bir kişide birden fazla gözlem yapılabilmesine imkân sağlamaktadır.
ii. Hem birim hem de zaman boyutunu içeren panel verilerin analizi, özgürlük derecesini arttırır ve çoklu doğrusal bağlantı problemini azaltır.
iii. Panel veri setlerinin en önemli üstünlüklerinden bir diğeri ise gerek gelişmekte olan ülkelerde, gerekse de gelişimini tamamlamış ülkelerde kullanım imkanı bulunmasıdır.
iv. Açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu doğrusal ilişkileri azaltır ve bu daha etkin tahmin parametrelerinin elde edilmesini sağlamaktadır.
v. Zaman serisi ve/veya yatay kesin analizine oranla, yüksek sayıda verilerle analizler uygulanabilmektedir. Bu sebepledir ki veri sayısı fazla olması, güvenilirliği artıracak ve doğru tahminlemeye olanak sunacaktır. Sonuçta doğru tahminleme neticesinde araştırma gerçek manada verimli sonuçlanacaktır. Daha doğru bilgilere ulaşabilen araştırmacı başarıya ulaşacaktır.
vi. Buna ek olarak, gözlem sayısı büyükse, parametre tahminleri daha güvenilir olacaktır. Gözlemlenmeyen heterojenite ve zaman etkileri de panelde yer almaktadır.

vii. Panel atamasının diğer bir avantajı, dışlanan değişkenlerin modele dahil olması, böylece kesitsel veri ve zaman serilerine göre daha kapsamlı modellerin oluşturulmasına imkân vermesidir ve bu nedenle daha fazla bilgi elde edilebilir.

5.3. Panel Veri Kullanımının Dezavantajları

Panel verilerinin avantajlarının yanında bazı dezavantajları vardır. Bunlar (Alpay, 2013: 3-4);

i. Panel verilerde görece daha çok veri olması sebebiyle ilgili araştırmanın görece yüksek maliyetli olması mümkündür. Şöyle ki verilerin karmaşıklığı sebebiyle, zaman serisi veyahut yatay bölüm verilerinden çok daha fazla miktarda verinin var olması sebebiyle ortaya daha fazla iş yükü çıkması doğaldır. Bu durum ise yukarıda bahsedildiği gibi maliyetin yükselmesine sebep olacaktır.
ii. Diğer verilerden negatif anlamda ayrılan önemli bir özellik ise örnekleme yapısının oluşturulmasının çok zorlu veyahut imkânsız olmasıdır.
iii. Panel atamasının dezavantajı, veri toplamanın zorluğudur.
iv. Son olarak panel verilerin bir diğer dezavantajı ise veri toplama konusunda görece zorlukların bulunmasıdır. Zaman zaman bu verilere ulaşılabilse dahi, verilerin düzenlenmesi de ciddi manada emek gerektirmektedir (Arı ve Özcan, 2011: 108).

5.4. Dinamik Panel Veri Analizi ve Sistem GMM Yöntemi

Dinamik panel veri analizi; önceki dönemde bağımlı değişkenin, cari dönemde bağımlı değişken üzerindeki etkisini ölçmektedir. Dinamik panel veri modelleri statik panel veri modellerinden farklı olarak, gecikmiş değişken veya değişkenli modeller içermektedir (Güngör ve Yerdelen Kaygın, 2015: 155).

Ekonometride yaygın olarak kullanılan en küçük kareler, genelleştirilmiş en küçük kareler gibi yöntemler, rastgele etkili dinamik panel veri modellerinde bilinmeyen

parametreleri tahmin etmek için genellikle uygun değildir. Genelleştirilmiş moment momentumu, bu modellerde bilinmeyen parametrelerin tahmin edilmesinde çeşitli avantajları nedeniyle yaygın olarak kullanılmaktadır.

Dinamik modellerde bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ile hata teriminin ilişkili olması, sabit ve rassal etki modelleriyle yapılan tahminlerin sapmalı ve tutarsız sonuçlar vermesine neden olmaktadır (Baltagi, 2005: 135).

Söz konusu sorunları gidermek amacıyla dinamik panel tahminlerinde GMM yöntemi uygulanmaktadır. GMM yöntemine dayanan tahminciler arasında Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen Fark GMM ve Arellano ve Bover (1995) ve Blundell ve Bond (1998) tarafından geliştirilen sistem GMM yaygın olarak kullanılmaktadır. Fark GMM' in sonlu örneklemde zayıf bir tahmin gücüne sahip olduğu ve katsayı tahminlerinin sapmalı olduğu dolayısıyla sistem GMM' in tahmin gücünün daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. GMM tahmininde kullanılan araç değişkenlerin geçerliliği testinde T büyüdükçe çok fazla araç değişken problemi ortaya çıkmakta ve Hansen J testinin p değerinin 1'e yakın olmasına neden olmaktadır. Hansen J testinin p değerinin 1' yakın olması bu testin gücünün zayıflamış olduğunun göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, araç değişkenler matrisinin tek sütunlu matrise dönüştürülmesi önerilmektedir (Roodman, 2009: 107).

Bu çerçevede sistem-GMM yöntemi ile tahmin edilen modeller aşağıdaki gibidir:

$$\text{k. istihdam}_{\text{i,t}} = \gamma_{ArGe}\text{k. istihdam}_{\text{i,(t-1)}} + \beta_{\text{ArGe}}\text{ArGe}_{\text{i,t}} + +\delta_{ArGe}Z_{i,t} + \varepsilon_{\text{i,t}} \quad (1)$$

$$\text{k. istihdam}_{\text{i,t}} = \gamma_{patent}\text{k. istihdam}_{\text{i,(t-1)}} + \beta_{\text{patent}}\text{patent}_{\text{i,t}} + \delta_{patent}Z_{i,t} + \varepsilon_{\text{i,t}} \quad (2)$$

$$\text{k. istihdam}_{\text{i,t}} = \gamma_{inter.}\text{k. istihdam}_{\text{i,(t-1)}} + \beta_{\text{inter.}}\text{internet}_{\text{i,t}} + \delta_{inter.}Z_{i,t} + \varepsilon_{\text{i,t}} \quad (3)$$

Teknolojiyi temsilen üç farklı değişken kullanıldığından üç farlı model tahmini yapılmaktadır. "i" indisi ülkeyi temsil ederken "t" indisi zaman boyutunu temsil etmektedir. Teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi dinamik bir olgu olduğundan dolayı modellerde bağımlı değişken olan kadın istihdamının gecikmelisi eklenmektedir. "$Z_{i,t}$" i. ülkenin t. zamanında teknolojinin yanı sıra kadın istihdamını etkileyen kontrol değişken matrisini ifade etmektedir.

Kadın istihdamı ve teknolojide yaşanan gelişme konusunda GSYH, göç, yoksulluk, hükümet etkinliği, mesleki eğitim, borçlanma, ilkokul kadın okullaşma oranı, yükseköğretim kadın okullaşma oranı gibi değişkenlerin kadın istihdamı konusunda daha yüksek etki düzeyine sahip olduğu düşüncesiyle bu değişkenler seçilmiştir.

Korkmaz ve Dilbaz Alacahan (2013), kadın istihdamı konusunda yaptığı araştırmada Türkiye'de büyükşehirlerin kadın istihdamı konusunda liderliğe sahip olduklarını göstermektedir. Bu durum kadın istihdamının açıklanmasında göç değişkeninin yer almasını beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde büyükşehirlerin ve metropollerin ülke ekonomisine katkısının kırsal kesimdeki gelişmemiş şehirlere göre daha yüksek olmasından hareketle yoksulluk değişkeninin araştırmada yer almasına karar verilmiştir. Yine aynı araştırmada kadın istihdamının GSYH üzerinde pozitif etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylece araştırma değişkenleri arasında GSYH'nin de yer alması uygun görülmüştür. Verilen bilgiler eşliğinde hipotezler oluşturulmaktadır. Berber ve Yılmaz Eser (2008), yaptıkları araştırmada kadınların eğitim düzeyinin düşük olmasının kadın istihdamı açısından olumsuz yansımaları olduğunu ortaya koyan sonuçlar elde etmiştir. Buradan hareketle ilkokul kadın okullaşma oranı ile yükseköğretim kadın okullaşma oranı değişkenleri araştırmada yer almaktadır.

Ayrıca teknolojik gelişmelerin istihdam artışı için itici rolünü anlamak için ekonominin konjonktürel yapısının etkileşimini analize dahil etmenin önemi literatürde vurgulanmaktadır (Zuniga ve Crepsi, 2013; Afonso ve Jalles, 2013). Borçların azalmasının uzun vadeli istihdam seviyesini iyileştirdiği aynı zamanda ülkelerin eğitim ve Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin kaynaklarının artmasına olanak sağlayarak yine istihdamı arttırdığı düşünülmektedir (Coccia, 2013).

Kamu hizmetleri kalitesinin yanı sıra politika oluşturma ve uygulamadaki etkinliğin ülkeler arasındaki farklılıklarını hesaba katmak önem arz etmektedir. Özellikle verimli idari organlar ve güvenilir hükümetler yatırım dolayısıyla istihdam olanaklarını etkileyen önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir (Kaufmann vd.., 2010; Hille ve Möbius, 2019).

Kadın istihdamı ve teknolojik gelişme özelinde yapılacak olan araştırma kapsamında belirlenen hipotezler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

H1: Kadın istihdamı ile ülkelerin GSYH büyüklükleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

H2: Göç oranının yüksek olması, teknolojik gelişmelerin kadın istihdamını olumlu yönde etkilemesini sağlamaktadır.

H3: Yoksulluk değişkeninin kadın istihdamı oranları ile pozitif yönlü bir ilişkisi bulunmaktadır.

H4: Kadınların işgücüne katılmalarını sağlayacak şekilde politikaların uygulanması, kadın istihdamı ile pozitif yönlü bir ilişki içerisindedir.

H5: Kadınlara mesleki eğitim verilmesi, kadın istihdamına pozitif şekilde yansımaktadır.

H6: Ülkenin borç verme kapasitesinin artması ülkenin ekonomik koşullarının iyi olduğunun göstergesi olduğundan borçlanma ile kadın istihdamı arasında pozitif yönlü bir etkileşim bulunmaktadır.

H7: İlkokul kadın okullaşma oranı ile kadınların istihdam düzeyi ile ters yönlü bir ilişki içerisindedir.

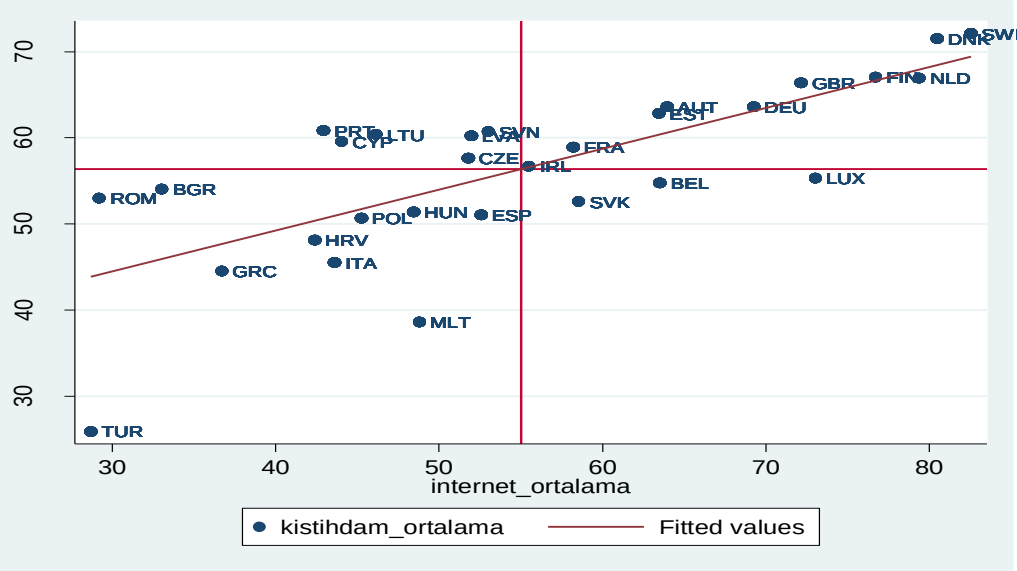
H8: Yükseköğretim kadın okullaşma oranları ile kadınların istihdam düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.

6. AMPİRİK BULGULAR

Teknolojinin kadınların istihdam edilmesi üzerine etkisinin 2000-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye için incelendiği bu çalışmada kadın istihdamı için kadın istihdam oranı; teknoloji için ise Ar-Ge harcamaları, yüksek teknolojili patent başvuruları ve internet kullanıcı sayısı kullanılmaktadır. Teknolojinin yanı sıra kadın istihdamını önemli ölçüde etkilediği düşünülen GSYH, göç, yoksulluk, hükümet

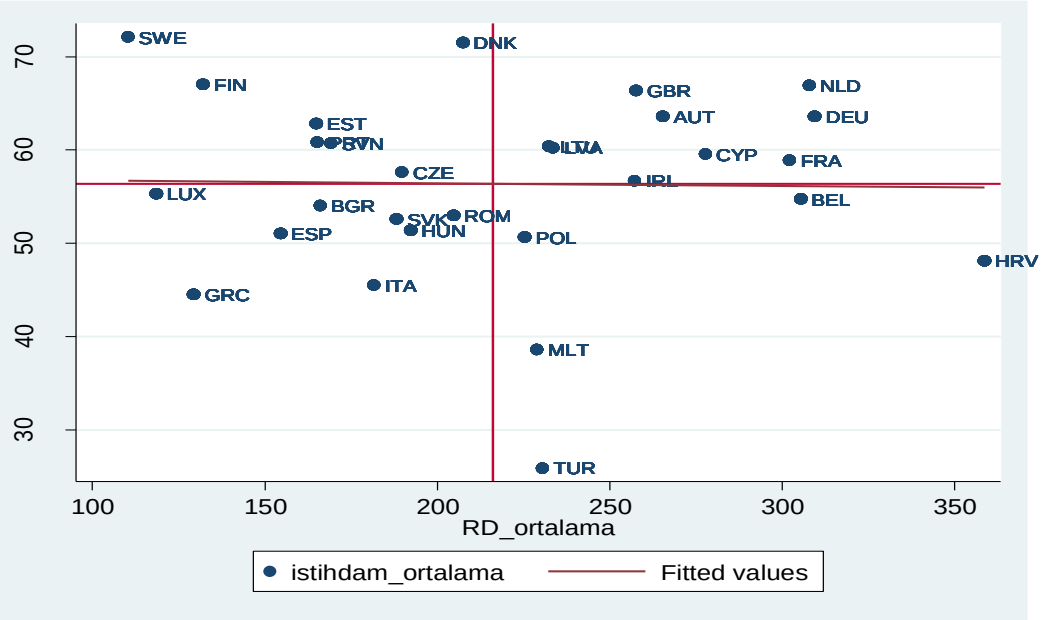
etkinliği, mesleki eğitim veya staj, borçlanma ve ilkokul ve yükseköğretim seviyesindeki kadın oranı gibi değişkenler kontrol değişkenleri olarak modele dâhil edilmektedir. İlk aşamada analizlerden önce teknolojiyi temsilen kullanılan değişkenler ile kadın istihdamı arasındaki ikili şekillere bakıldığında teknoloji ve kadın istihdamı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu dikkat çekmektedir.

Şekil 6.1. İnternet Kullanıcısı ve Kadın İstihdamı Arasındaki İlişki



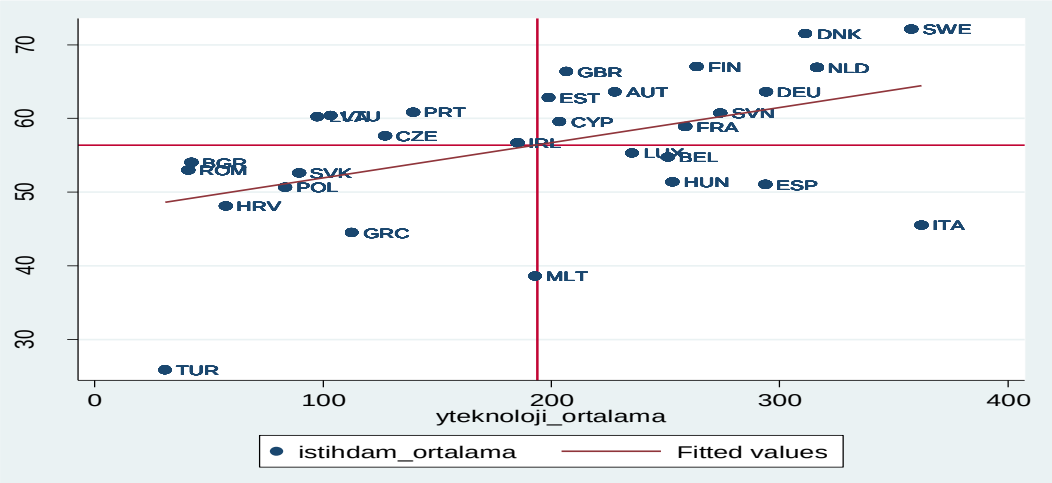
Teknolojiyi temsilen kullanılan internet kullanıcı sayısı ve kadın istihdamı arasındaki ilişki dikkate alındığında pozitif bir ilişkinin olduğu Şekil 6.1'den açık bir şekilde görülmektedir. Romanya, Bulgaristan, Türkiye gibi ülkelerin her iki eksende de ortalamanın altında olduğu Danimarka, İsveç, Hollanda, Finlandiya gibi ülkelerinde ortalamanın oldukça üstünde olduğu ve pozitif ilişkiye olumlu katkı yapan ülkeler olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Şekil 6.2. Ar-Ge Harcamaları ve Kadın İstihdamı Arasındaki İlişki



Ar-Ge harcamaları ve kadın istihdamı arasındaki ilişki şekilsel olarak dikkate alındığında net bir şekilde pozitif bir ilişkinin varlığından bahsedilememektedir. Yine Hollanda, Almanya, Fransa gibi ülkelerin her iki eksen için de ortalamanın üstünde olduğu görülürken; Yunanistan, İtalya ve şaşırtıcı bir şekilde Lüksemburg'un her iki eksen için de ortalamanın altında yer aldığı dikkat çekmektedir (Şekil 6.2.).

Şekil 6.3. Yüksek Teknolojili Patent Başvurusu ve Kadın İstihdamı Arasındaki İlişki



Teknolojiyi temsilen yüksek teknolojili patent başvurusu kullanıldığında, teknoloji ve kadın istihdamı arasındaki ilişkinin internet kullanıcı sayısı ile teknoloji şekline benzer şekilde pozitif eğilimli olduğu dikkat çekmektedir. Şekil 6.3'e göre Türkiye,

Yunanistan, Bulgaristan, Romanya gibi ülkeler her iki eksen ortalaması altında kalırken İtalya, Belçika, Lüksemburg gibi ülkeler her iki eksen ortalamasının üstünde yer almaktadır (Şekil 6.3.).

Teknoloji ve kadın istihdamı arasındaki şekillere göre pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi dinamik bir olgu olduğundan ve teknolojinin yanı sıra kadın istihdamını etkileyen başka değişkenler bulunduğundan teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkisini incelerken bunları dikkate almak önem arz etmektedir. Bu bağlamda, AB ülkeleri ve Türkiye için 2000-2015 yılları arasında teknolojinin kadın istihdamı üzerindeki etkisini araştırmak için dinamik panel veri analizi yöntemlerinden en etkini olarak kabul edilen sistem GMM tahmin yöntemi kullanılmaktadır.

Analizde üç farklı model tahmin edilmiştir. Model farklılığı teknolojiyi temsilen kullanılan üç değişkenden kaynaklanmaktadır. İlk modelde teknolojiyi temsilen araştırma ve geliştirme harcamaları (Ar-Ge), ikinci modelde yüksek teknolojili patent başvuruları ve üçüncü modelde ise internet kullanıcı sayısı kullanılmıştır.

Bağımlı değişken olan kadın istihdamını etkilediği düşünülen diğer kontrol değişkenleri ise her üç modelde de ortak bulunmaktadır. Modellerde kadın istihdamının (k. istihdam) bir gecikmelisi olan değişkenin istatistiki olarak anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir. Bu modelin dinamik bir yapıda olduğunun bir göstergesidir. Pozitif olması ise daha önceki dönemde kadın istihdamındaki artışın sonraki dönemlerde de kadın istihdamında artışa yol açtığı anlamına gelmektedir.

Tablo 6.1. Dirençli Standart Hatalar ile Sistem GMM Tahminleri

Değişken	Model I	Model II	Model III
K. istihdam (-1)	0.651*** (0.061)	0.779*** (0.070)	0.786*** (0.068)
GSYH (log)	1.256*** (0.438)	-0.085 (0.447)	0.743* (0.401)
Ar-Ge	1.103*** (0.383)		
Patent		0.020** (0.009)	
İnternet			0.032** 0.016)
Göç	0.020** (0.009)	0.0343*** (0.011)	0.013 (0.008)
Yoksulluk	0.116** (0.045)	0.316*** (0.105)	0.129** (0.064)
Etkinlik	1.565** (0.736)	4.878*** (1.812)	1.179 (1.079)
Eğitim	0.091* (0.051)	-0.066 (0.050)	0.015 (0.054)
Borçlanma	0.356*** (0.054)	0.251*** (0.572)	0.339*** (0.055)
Yükseköğretim	-0.016 (0.077)	-0.130 (0.989)	-0. 026 (0.039)
İlköğretim	-0.134*** (0.047)	-0.088*** (0.302)	-0.038 (0.031)
Wald test p değeri.	0.000***	0.000***	0.000***
AR(1) p değeri.	0.067*	0.057*	0.052*
AR(2) p değeri.	0.858	0.775	0.268
Hansen j-test p değeri	0.462	0.262	0.264
Diff-in-Hansen p değeri	0.544	0.344	0.323
Araç değişken sayısı	26	25	27
Gözlem sayısı	247	217	247

***Not**: *, ** ve *** sırası ile %10, %5 ve %1 anlam düzeyini temsil etmektedir. Parantez içindeki değerler dirençli standart hatalardır. Modelleri iki aşamalı GMM yöntemi ile tahmin edilmiştir.*

Bağımlı değişkenin gecikmelisinin bağımsız değişkenler içerinde olması sonucunda meydana gelen içsellik problemini aşmak için kullanılan GMM yönteminin varsayımlarının yerine getirildiğine dair bilgi tablonun altında yer almaktadır. İlk olarak birinci dereceden korelasyon varken, ikinci dereceden korelasyonun bulunmaması gerekmektedir. AR (1) p ve AR (2) p olasılık değerleri bu varsayımın sağlandığını göstermektedir. Ayrıca araç değişkenlerin geçerli olmadığı hipotezi reddedilerek araç değişkenlerin geçerli olduğu Hansen testleri sonucu gözlenmektedir. Wald testi ile ise modeldeki tüm değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücü olduğu görülmektedir.

Kadın istidamı için toplumun geleneksel yapısının yanı sıra ekonomik yapısı da önem arz etmektedir. Mevcut ekonomik yapının bir göstergesi olan GSYH değişkeni I. ve III. modellerde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif iken ikinci modelde istatistiki açıdan anlamlı elde edilememiştir. Bu durum I ve III modeller için ekonominin güçlü olmasının istihdam koşullarını arttıracağını dolayısıyla kadın istihdamını da önemli bir şekilde arttıracağını işaret etmektedir. Modellerde teknolojiyi temsilen sırası ile kullanılan araştırma ve geliştirme harcamaları, yüksek teknolojili patent başvuruları ve internet kullanıcı sayısının her üçünün de istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir. Üç faklı değişkenin de benzer sonuçları vermesi sonuçların tutarlılığı açısından önem arz etmektedir ve teknolojik gelişmelerin kadın istihdamını arttırdığı anlamına gelmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte ev işlerinde de pratikleşmenin kadınların ev işlerine daha az zaman ayırmalarına dolayısıyla dışarıda çalışmak için uygun koşulların oluşmasını sağladığı ve teknolojilerin kadın istihdamını arttırdığı bulgusu elde edilmektedir. Elde edilen bu bulgu Hilbert (2011), İslam (2015), Efobi vd. (2016) ve Nikulin (2017) tarafından ele alınan çalışmaların sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Göç değişkeni I ve II modelde istatistiki açıdan anlamlı olarak elde edilmiştir. Kadınların istidam olanaklarını arttırmak için daha iyi yaşam koşullarına sahip bir yere göç etmeleri bu sonucun beklenilene uygun olmasına yol açmaktadır. Yoksulluk değişkeni ise yine her üç modelde de istatistiki açıdan pozitif ve anlamlı olarak elde edilmektedir. Yoksulluk arttıkça erkeklerin yanı sıra kadınlarda çalışarak yoksulluğu aşmaya çalışmaktadırlar. Etkinlik değişkeni hükümetin etkinliğini ifade etmektedir. Yani, hükümetlerin ekonomiye doğrudan ya da dolaylı olarak müdahalesinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi merak edilmektedir. Etkinlik değişkeni birinci ve ikinci modelde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif olarak elde edilmiştir. Buna göre hükümetlerin etkin olması kadın istihdamını arttırmaktadır. Kadınların son 4 hafta içerisinde mesleki eğitim veya staj olanağından yararlanıp yaralanmadığını temsil eden eğitim değişkeni sadece birinci modelde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif olarak elde edilmiştir. Yine mevcut ekonomik durumu temsilen kullanılan borçlanma değişkeni tüm modellerde istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif elde edilmiştir. Borç vermenin borç almadan daha yüksek olması ekonomik durumun iyi olduğunun bir göstergesi olarak istihdam olanaklarını arttırmaktadır. Kadınların eğitim düzeylerini temsilen yükseköğretim oranı ve ilköğretim oranı kullanılmıştır. Her üç modelde de yükseköğretim düzeyine sahip kadın oranı istatistiki açıdan

anlamsız olarak elde edilmişken ilköğretim düzeyine sahip kadın oranı ise birinci ve ikinci modellerde istatistiki açıdan anlamlı ve negatif olarak elde edilmiştir. Buna göre, ilköğretim düzeyine sahip kadın oranının artışının kadın istihdamına olumsuz etki yaptığı sonucuna varılmaktadır (Tablo 6.1.).

7. SONUÇ

Teknolojinin ticaret çarpılıklarını azaltması, yoksulluğu ortadan kaldırması ve istihdam olanakları yaratarak bir ülkenin kalkınma potansiyelini arttırması beklenilmektedir. Son zamanlarda da teknolojik gelişmelerin özellikle de bilgi ve iletişim teknolojilerinin kadınlar dâhil toplumda ayrımcılığa uğrayan grupların veya engellilerin güçlendirilmesinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Ancak kadınların işgücü piyasalarına katılımlarının ekonomik, sosyo-demografik ve kültürel faktörlerle ilişkili olması nedeniyle kadınların ekonomik katılımının belirleyicileri karmaşık bir hal almaktadır. Ayrıca, kadınların teknofobik erkeklerin ise teknolojik araçların kullanımında daha iyi olduğu algısı ve teknolojinin işgücünün yerini alarak istihdamı dolayısıyla da kadın istihdamını azaltacağı düşüncesi gerçekten de teknolojinin kadınların ekonomik olarak güçlenmesine katkı sağlayıp sağlamadığı merak uyandıran bir soru haline gelmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmada 2000-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye'de teknolojik gelişmelerin kadın istihdamı üzerindeki etkisini araştırmak amaçlanmaktadır. Teknolojiyi temsilen Ar-Ge harcamaları, yüksek teknolojili patent başvuruları ve internet kullanıcı sayısı ele alınmaktadır. Teknolojinin gelişim süreci ve bu sürecin kadın istihdamı üzerindeki etkisinin dinamik bir olgu olmasından hareketle çalışmada dinamik panel veri analizi tahmin yöntemlerinden biri olan iki aşamalı sistem GMM kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre teknolojiyi temsilen kullanılan her üç değişken de kadın istihdamını istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Her üç değişkenin de kadın istihdamı üzerindeki etkisinin anlamlı ve pozitif çıkması sonucun tutarlılığı açısından önem arz etmektedir.

Teknolojinin yanı sıra kadın istihdamını etkileyen kontrol değişkenler dikkate alındığında ise, ülkenin ekonomik durumunun daha iyi olduğuna dair göstergelerdeki olumlu gelişmelerin kadın istihdamını da olumlu yönde etkilediği bulgusu elde edilmektedir. Ayrıca, yoksulluk oranı artışının ve göçün daha iyi yaşam koşullarına

erişmek amacıyla kadın istihdamını arttırdığına dair sonuçlar dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyi ile ilgili olarak ise ilköğretim mezunu kadın oranı artışının kadın istihdamını azalttığı sonucuna varılmaktadır.

Bu bağlamda teknolojinin kadın istihdamını arttırmaya yönelik işler yarattığı düşünülebilmektedir. Ayrıca teknolojinin getirdiği makineleşmenin kadınların ev işlerine daha az zaman ayırması ve işleri kolaylaştırması açısından yarar sağladığı bunun sonucunda da kadının işgücüne katılımını sağlayarak istihdam olanaklarını da arttırdığı söylenebilmektedir. Bu durumda teknolojilerin yaşam koşullarını iyileştirebilecek araçlar olduğu göz önüne alındığında ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliğinin üstesinden gelebilmek için bir fırsat olabileceği dikkat çekmektedir. Kadınların bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili projelerden yararlanmaya teşvik edilmesinin ve daha fazla teknoloji erişimini/kullanımını destekleyen düzenleme ve politikaların oluşturulmasının mevcut durumu iyileştirmenin yanı sıra kalkınmayı arttırmak adına önem arz ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O., Batur, H.Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), ss.165-182.

Af, M.Y. (2015). Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün makroekonomik etkileri: uluslararası karşılaştırma ve Türkiye değerlendirmesi. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Afonso, A., and J. T. Jalles. 2013. *Growth and Productivity: The Role of Government Debt.* International Review of Economics & Finance 25: 384–407.

Alican, A. (2007). Kamu memur sendikalarında çalışan yönetici kadınlar. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Alp, A. (2007). Yeni çalışma biçimleri ve değişen aile yapısı bağlamında çalışan kadınlar. Yüksek Lisans Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Alpan, G. (2008). Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), ss.74-102.

Alpay, O. İ. (2013). Ekonometrik Bir Yöntem Olarak Panel Veri Analizi Yöntemi ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Arellano, M., Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Thereview of Economic Studies*, 58(2), pp.277-297.

Arellano, M.,Bover, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error- components models. *Journal of econometrics*, 68(1), pp.29-51.

Arı, A., ve Özcan, B. (2011). İşçi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 38, Haziran-Aralık 2011 ss. 101-117.

Ateş, S. (2013). Türkiye'de fiziksel sermaye yatırımlarının büyüme oranına uzun dönemli etkileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34 (1), ss.63-85.

Aydın, G. ve Balım, A.G. (2013). Kavramsal değişim stratejilerine dayalı olarak hazırlanan fen ve teknoloji plan ve etkinlikleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), ss.327-337.

Bal, O. (2010). Teknolojinin sosyo-ekonomik yapıya etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, (20), ss.1-23.

Baltagi, B. (2008). *Econometric analysis of panel data* (4th ed.). John Wiley & Sons Ltd, UK.

Berber, M. ve Yılmaz Eser, B. (2008). Türkiye'de kadın istihdamı: ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10 (2), 1-16.

Bozkaya, G. (2013). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörler: Türkiye üzerine bir analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (5), ss.69-89.

Bulun, M., Gülnar, B., Güran, S.M. (2004). Eğitimde mobil teknikler. *The Turkish Online Journal of Edicational Technology*, 3 (2), ss.165-169.

Büyükcoşkun, S. (2014). Kadın istihdamının doğurduğu sosyal politika sorunları: anne-dışı bakım sorunu ve Türkiye'nin kadın istihdamı politikası. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Coccia, M. (2013). What are the likely interactions among innovation, government debt, and employment? *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 26(4), 456–471.

Cankorkmaz, Z. (2010). Üniversite öğrencilerinin bilgi teknolojilerini kullanma düzeyleri ve internetteki tüketim eğilimleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 11 (2), ss.111-131.

Çalışkan, M. (2015). Organizasyonlarda teknoloji kullanımı ve performans ilişkisi: Türk bankacılık sistemi örneği. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Devlet Planlama Teşikilatı, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Bilgi_Toplumu_Istatistikleri_2011.pdf , (Erişim Tarihi: 26.09.2016).

Doğan, S. (2014). Kadın istihdamında iletişimin önemi: çalışma ve iş kurumu örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, 106s., İstanbul.

Dulkadir, B. ve Akkoyun, B. (2013). Bilişim teknolojilerinin işletme performansı üzerine etkileri ve Gaziantep ilinde tekstil sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (7), ss.72-90.

Durmaz, Ş. (2016). İşgücü piyasasında kadınlar ve karşılaştıkları engeller. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), ss.37-60.

Efobi, U., Tanankem, B., & Asongu, S., (2016). Technological advancement and the evolving gender identities: A focus on the level of female economic participation in Sub-Saharan Africa. African Governance and Development Institute. *Working Paper* No. 16/045, Yaoundé.

Erdem, E. ve Köseoğlu, A. (2014). Teknolojik değişim ve rekabet gücü ilişkisi: Türkiye üzerine bir uygulama. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 9 (1), ss.51-68.

Faulkner, W. (2001). The technology question in feminism: a view from feminist technology studies. *Women's Studeies International Forum*, 24 (1), ss.79-95.

Gill, K.,Brooks, K., McDougall, J., Patel, P. ve Kes, A. (2016). How technology can advance women economically. *International Center for Research on Women*, ss.1-31.

Goldin, C. (2014). A grand gender convergence: its last chapter. *American Economic Review*, 104 (4), ss.1091-1119.

Güner, T., Ural Uslan, Y. ve Çiçek, Ö. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliğinde kadın istihdamının karşılaştırmalı incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 5 (10), ss.55-75.

Güngör, B., Yerdelen Kaygın, C. (2015). Dinamik Panel Veri Analizi İle Hisse Senedi Fiyatını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(9), ss. 149-168.

Gürol, M., Marşap A. (2007), Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İşgücü Olarak Kadın, *Bilig*, 4: 95-109.

Hayashi, Y. (2015). Diversity and innovation: empowering women fosters innovation. *Journal on Innovation and Sustainability*, 6 (1), ss.3-12.

Hilbert, M. (2011, November). Digital gender divide Ortadoğu technologically empowered women in developing countries? A typical case of lies, damned lies, and statistics. *In Women's Studies International Forum* (Vol. 34, No. 6, pp. 479-489). Pergamon.

Hille, E., & Möbius, P. (2019). Do energy prices affect employment? Decomposed international evidence. *Journal of Environmental Economics and Management*, 96, 1-21.

http://www.ab.gov.tr/files/Duyurular/abgiy/2013/ab_kadin.pdf , (Erişim Tarihi: 16.10.2016).

http://www.inovasyon.org/pdf/blm2.pdf , (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf , (Erişim Tarihi: 01.08.2019).

Islam, M. S. (2015). Impact of ICT on women empowerment in South Asia. *Journal of Economic & Financial Studies*, 3(03), 80-90.

İçli, G. (2001). Eğitim, istihdam ve teknoloji. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), ss.65-71.

İnce, Ş. (2012). Bulaşıklar makinede kahvem telvede: tek tuşla rasyonelleştirilmiş bir yaşam. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10 (1-2), 137-162.

Kalkınma Bakanlığı, Kadının Ekonomideki Yeri, https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kadinlarin-ekonomideki-yeri-ve-onemi/1968 , (Erişim Tarihi: 03.10.2017).

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), ss.231-260.

Karadal, F. ve Türk, M. (2008). İşletmelerde teknoloji yönetiminin geleceği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), ss.59-71.

Karpat Çatalbaş, G. (2015). Kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin belirlenmesi: panel veri yaklaşımı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (10), ss.249-280.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues (September 2010). *World Bank Policy Research Working* Paper no. 5430.

Kesici, M.R. (2011). Avrupa Emek Piyasası Dinamikleri ve Avrupa'nın İstihdam Stratejisi Temelinde Türkiye'nin Uyumu. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (1), ss.75-115.

Kılıç, D. ve Öztürk, S. (2014). Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı önündeki engeller ve çözüm yolları: bir ampirik uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47 (1), ss.107-130.

Kılıçer, K. (2008). Teknolojik yeniliklerin yayılmasını ve benimsenmesini arttıran etmenler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), ss.209-222.

Kılınç, N.Ş. (2015). Küresel eğilimler çerçevesinde kadın istihdamı. *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4 (9), ss.120-135.

Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). Türkiye'de kadının işgücüne katılımının belirleyicileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), ss.41-65.

Korkmaz, M. ve Dilbaz Alacahan, N. (2013) Türkiye'de formel piyasaya yönelmede kadın işgücü arzı ve GSYH etkileri: ampirik bir çalışma. *Turkish Studies*, 8 (7), 887-900.

Korkmaz, M., Dilbaz Alacahan, N., Tuna Cesim, D., Yücel, A.S. ve Aras, G. (2013). Türkiye'de kadın istihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki kadın istihdamı ile karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 8 (9), ss.1845-1863.

Küçük, M. (2015). Çalışma hayatında kadınlar ve karşılaştıkları sorunlar: bir işverene bağlı olarak çalışan emekçi kadınlara ilişkin bir araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7 (1), ss.1-17.

Küçükşen, O. (2013). Kadınların işgücüne katılımı ve iktisadi kalkınma: U şekilli kadın işgücüne katılım hipotezinin heterojen ülke grupları için incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Malhotra, A.,Schulte, J., Patel, P. ve Petesch, P. (2016). Innovation for women's empowerment and gender equality. *International Center for Research on Women*, ss.1-15.

Mestçi A. Türkiye İnternet Raporu, http://inet-tr.org.tr/inetconf12/bildiri/24.pdf , (Erişim Tarihi: 25.09.2016).

Nikulin, D. (2017). The impact of ICTs on women's economic empowerment. *In Catalyzing development through ICT adoption* (pp. 15-24). Springer, Cham.

Oktik, N. (1997). Turizm sektöründe çalışan kadınların toplumsal değişime etkileri. TODAEİ Kadınlar ve Gelecek Konferansı, 1-7.

Önder, N. (2013). Türkiye'de kadın işgücünün görünümü. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1 (1), ss.35-61.

Özdemir, Z., Yalman, İ.N. ve Bayrakdar, S. (2012). Kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma: geçiş ekonomileri örneği. Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, ss.115-122.

Özer, M. ve Biçerli, K. (2004). Türkiye'de kadın işgücünün panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), ss.55-86.

Özmen, F. (2012). Türkiye'de kadın istihdamı ve mikro kredi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (6), ss.109-130.

Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2009). Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk ve kadınlar. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3 (11), ss.2661-2698.

Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye'de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10 (4), ss.1217-1230.

Peker, A.E. ve Kubar, Y. (2012). Türkiye'de kırsal kesimde kadın istihdamına genel bir bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (2), ss.173-188.

Roodman, D. (2009). How to do xtabond2: An introduction to difference and system gmm in stata. *Stata Journal*, 9 (1), pp.86-136. For online publication.

Savcı, İ. (1999). Toplumsal cinsiyet ve teknoloji. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54 (1), ss.123-142.

Sayın, A. (2007). Avrupa birliğinde çalışma yaşamında kadın erkek eşitliği: Türkiye açısından bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Soyak, A. (1995). Teknolojik gelişme: neoklasik ve evrimci kuramlar açısından değerlendirme. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 6 (15), ss.93-107.

Soysal, A. (2010). Türkiye'de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65 (1), ss.83-114.

Talaş, E. ve Çakmak, F. (2013). Türkiye'de kadınların işgücüne katılımlarının kohort analizi. *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, (18), ss.18-34.

Tezci, E. ve Uysal, A. (2004). Eğitim teknolojisinin gelişimine epistemolojik yaklaşımların etkisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3 (2), ss.158-164.

Toksöz, A.G. (2014). Türkiye'de kadın işgücü profili ve istatistiklerinin analizi. http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/ , (Erişim Tarihi: 10.10.2016.)

Turan, S. (2002). Teknolojinin okul yönetiminde etkin kullanımında eğitim yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (30), ss.271-281.

Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr , (Erişim Tarihi: 01.09.2016).

Türker, M.T. (2009). İçsel büyüme teorilerinde içsel büyümenin kaynağı ve uluslararası ticaret olgusuyla ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), ss.87-94.

Yakut, G. (2015). Türkiye'de kadın istihdamı, meslek edindirme kursları ve yerel yönetimler: İstanbul'da bazı ilçe belediyeleri üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, M. ve Zoğal, Y. (2015). Kadının işgücüne katılımının tarihsel gelişimi ve kadın istihdamını etkileyen faktörler. *Economy World*, 1-25.

Zuniga, P., and G. Crespi. 2013. Innovation Strategies and Employment in Latin American Firms. *Structural Change and Economic Dynamics* 24: 1–17.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Filiz SELCİ

Doğum Yeri	Çankırı
Doğum Tarihi	14.02.1980

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Eskişehir Anadolu Üniversitesi
Fakülte	İktisat Fakültesi
Bölüm	İktisat

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**KPDS (…..) ÜDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)**
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Buğday Pazarı Mahallesi Durlanık Sokak Selciler Apartmanı No:10 Merkez/ÇANKIRI
E-mail	filizselci@hotmail.com